

Unutmak Dışındaki Anlamı Unutulan, Terk Etmek Anlamı Terk Edilen Kavram: *Nisyān*

MUHAMMET SACİT KURT

Ondokuz Mayıs Üniv. İlahiyat Fakültesi
sacid_kurt@hotmail.com

Öz

Arap diline ait sözlükler ve *vucūh* kitapları incelendiğinde, “*nisyān*” kavramının, “kasden veya kasıtsız olarak unutmak” ve “terk etmek” şeklinde iki ayrı anlamının bulunduğu görülür. Kelimenin Arapça’da yer alan her iki anlamı da Türkçe’de bulunmasına rağmen, Türkçe’de kasden bir şeyi unutmak (yok saymak, umursamamak) anlamı siliktir. Bu da tercüme esnasında metnin mesajının tam olarak yansıtılmamasına yol açmaktadır. Pek çok meâl yazarı, kelimenin baskın anlamını bildikleri için, kelimenin geçtiği her ayete “unutmak” anlamı vermişlerdir. Böyle bir yol izlenmesinin muhtemel nedenlerinden birisi tefsirlerden bağımsız bir meâl çalışması yapılmış olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: *Nisyān*, meâl, *vucūh*, unutmak, göz ardı etmek.

Abstract

The Term *Nisyān* in the Qur’an

When Arabic dictionaries and books written about *wujūh* and *naẓā’ir* (polysemy and semantic collocation or resemblance) are examined, seen that the concept of “*nisyān*” has two different meanings: “consciously or unconsciously forget” and “leave, break”. Though the word’s both meanings also exist in Turkish, in Turkish language, the word’s meaning of “consciously forget” (oblivious, ignore, disregard) is vaguely. And this blurring meaning causes the message of the text couldn’t be reflected. Because of the fact that most of the translator know the word’s dominant meaning, in the all verses, they paraphrased the words (*nisyān*) with forget exactly. The most probable reason that preferred a way like this, is doing translation of the Holy Qur’an without exegesis literature.

Keywords: *Nisyān*, translation, *wujūh*, forget, neglect.

Giriş

Kur’an-ı Kerim, Hz. Peygamber’in içinde bulunduğu topluluğun diliyle yani Arapça dilinde nazil olmuş bir kitaptır. Kur’an’ın ilk muhatapları, kendi dilleri ile nazil olan bu kitabı anlamakta büyük oranda sorun yaşamamışlardır. Ancak yapılan fetihlerle İslâm’ın pek çok ülkeye yayılması, onun, anadili Arapça olmayan insanlar tarafından anlaşılabilmesi problemini de beraberinde getirmiştir. Bu sorun, Hz. Peygamber dönemindeki uygulamalar da esas alınarak bertaraf edilmiştir. Bilindiği üzere Hz. Muhammed, Selmān el-Fārisī’den el-Fātiha suresini Farsça’ya

tercüme etmesini istemiş, böylelikle ana dili Arapça olmayan insanlara da tebliğ faaliyetinin uygulanması için ardından gelecek insanlara bir yöntem göstermiştir. Hz. Peygamber'in bu uygulamasını örnek alan Müslümanlar da Kur'an'ı farklı dillere tercüme etme faaliyetlerini başlatmışlardır.

Bu gelenekle birlikte bilhassa Cumhuriyet dönemini müteâkip Türkçe pek çok Kur'an meâli yazılmış ve Arapça bilmeyen Türklerin Kur'an'ı anlamalarına katkıda bulunulmaya çalışılmıştır. Ancak normaldir ki bir dilin bir diğer dile birebir tercümesi imkânsızdır. Bir kelimenin pek çok anlam ifade etmesi de göz önüne alındığında, ortaya "kullanılan kelimenin hangi anlamda zikredildiğinin tespitindeki zorluk" gibi bir başka sorun daha çıkmaktadır. Kelimeye yüklenen anlam, ayetin anlamlandırılma çabasını bizatihi etkileyecektir. Bu da ayetlere farklı farklı manalar vermeye yol açacaktır.

Makalemizin ana konusunu oluşturan "نسي" fiili de tercümesinde sorun yaşanan kelimelerdendir. *Vucūh* ilmi açısından değerlendirildiğinde "unutmak" ve "terk etmek" anlamlarını birlikte hâiz olan kelimenin pek çok meâlde yalnızca "unutmak" anlamının tercih edilmesi, bundan da öte, kelimenin "terk etmek" anlamında da kullanılabildiğine işaret dahi edilmemesi esas sorunu teşkil etmektedir. Bu makalenin amacı örnekler yardımıyla bu sorunu açığa çıkarmak ve çözüm önerileri sunmaktır. Mezkûr sorun irdelenirken "نسي" fiilinin kullanıldığı her ayeti ele almak makalenin sınırlarını aşacağı için yazıda sadece terk etmek/umursamamak anlamının kullanılacağı yerler ele alınacaktır. Ayrıca zaman zaman, meâl yazımında tefsir kullanımının gerekliliğine ve önemine işaret edilmeye çalışılacaktır.

1) *Vucūh* İlmi ve Önemi

Kur'an-ı Kerim, anlam bakımından zengin pek çok kelimeyi ihtiva eden bir kitaptır. Bu anlam zenginliği bazen, Kur'an'daki bir kelimenin, bir ayetteki manası ile aynı kelimenin diğer bir ayetteki manasının tamamen farklı olmasına yol açmaktadır. İşte, bir kelimenin Kur'an'da farklı farklı anlamlarda kullanılmasına *vucūh* denmektedir.¹

¹ Bedruddin ez-Zerkeşi, *el-Burhân fî 'Ulūmi'l-Kur'ân*, tah. Muhammed Ebū'l-Fađl İbrâhîm (Kahire: Dâru İhyâ'i'l-Kutubi'l-'Arabiyye, 1376/1957), c.1, s.102.

Vucūh ilmi, Kātib Çelebī (ö.1067/1657) tarafından tefsirin furūu olarak görülmüşse de² kanaatimizce Kur'an ile iştilig eden herkesin bu ilmi bilmesi gerekir. Çünkü bazı ayetlerin doğru anlaşılabilmesi bu ilme bağlıdır.

Muḳātil b. Suleymān (ö.150/767) *el-Vucūh ve'n-Nezā'ir fi'l-Ḳur'āni'l-'Azīm* adlı kitabının başında bu ilmin önemini anlatan şu *merfū'* hadisi zikretmiştir.³

”لا يكون الرجل فقيها كل الفقه حتى يرى للقرآن وجوها كثيرة“

(Bir kişi Kur'an'daki pek çok *vucūhu* bilmeden Kur'an'ı tam anlamıyla idrak edemez.)

Hadisteki '*faḳīh*' kelimesi günümüzdeki anlamından daha farklı bir manada kullanılmıştır. Çünkü İslam'ın ilk dönemlerinde kullanılan "*fiḳh*" kelimesinin henüz tam anlamıyla kavramlaşmadığı, kelimenin sözlük anlamı olan "*bir şeyi idrak etmek, anlamak, bilmek*"⁴ manasında kullanıldığı bilinmektedir. Buna karşın kelimenin günümüzdeki anlamıyla çevrilmesi halinde de cümle hatalı bir mana ifade etmez. Çünkü günümüzdeki anlamıyla bir fakîhin de kelimelerin *vucūhunu* bilmesi çok önemlidir. Çünkü bir hükmün istinbâtı için gerekli en önemli kaynak Kur'an-ı Kerim'dir ve Kur'an'da, hükmü bilinmek istenen bir olayın hükmü bulunduğu sürece, onu bırakıp başka delile yönelmek caiz değildir.⁵ Dolayısıyla bir fakîh, Kur'an'ı çok iyi bir şekilde anlamadan gerçek bir fakîh olamayacaktır. Örneğin: ”القرء“ Arapça'da hem temizlik hem de hayız için kullanılan bir kelimedir.⁶ Bir fakîh kelimenin içerdiği her iki anlamı da bilmiyorsa (eksik bir değerlendirmede bulunacağı için) tam anlamıyla fakîh olamayacaktır. Çünkü Hz. 'Ā'îşe, Zeyd b. Şābit, 'Abdullāh b. 'Umer gibi pek

² Kātib Çelebī, *Keşfu'z-Zunūn 'an Esāmī'l-Kutub ve'l-Funūn* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971), c.2, s.2001; Muhsin Demirci, *Tefsir Usūlü* (İstanbul: İFAV Yay, 2008), s.160.

³ Muḳātil b. Suleymān, *el-Vucūh ve'n-Nezā'ir fi'l-Ḳur'āni'l-'Azīm*, tah. Hātim Sālih ed-Dāmin (Bağdat: Merkezu Cemā'ati'l-Mācīd li's-Seḳāfe ve't-Turās, 1427/2006), s.20; ez-Zerkeşī, *el-Burhān*, c.1, s.103; Celāluddīn es-Suyūṭī, *el-İḳān fi 'Ulūmi'l-Ḳur'ān*, ta'lik: Muḫtafā Dīb el-Buḡā (Beyrut: Dāru İbn Keşīr, 1427/2006), c.1, s.445. Muḳātil'in zikrettiği bu rivayetin bir benzerinin Ebū'd-Derdā'dan *mevḳūf* olarak nakledildiği de bilinmektedir. Bkz. 'Abdurrazzāk b. Hemmām eṣ-Şan'ānī, *el-Muṣannef*, tah. Hābiburrahmān el-A'zamī (Beyrut: el-Mektebetu'l-İslāmī, 1403), c.11, s.255 (no.20473); Ebū Bekr İbn Ebī Şeybe, *el-Muṣannef fi'l-Ehādīs ve'l-Āṣār*, tah. Kemāl Yūsuf el-Hūt (Riyad: Mektebetu'r-Ruṣd, 1409), *K. Feḳā'ilu'l-Ḳur'ān*, B. *Men Ḳāle İmelū bi'l-Ḳur'ān*, 40; es-Suyūṭī, *el-İḳān*, c.1, s.446.

⁴ Bkz. İbn Fāris, *Mu'cemu Mekāyisi'l-Luḡa*, tah. 'Abdüsselām Muḫammed Hārūn ([Beyrut]: Dāru'l-Fikr, 1399/1979), c.4, s.442; Muḫammed Murtaḳā ez-Zebīdī, *Tācu'l-'Arūs min Cevāhiri'l-Ḳāmūs*, tah. Komisyon (Kahire: Dāru'l-Hidāye, tsz.), c.36, s.456.

⁵ Zekiyuddīn Şābān, *İslām Hukuk İlminin Esasları*, ter. İbrahim Kāfi Dönmez (Ankara: TDV Yay., 2006), s.62.

⁶ Muḫammed b. Mukerram İbn Manzūr, *Lisānu'l-'Arab* (Beyrut: Dāru Şādir, tsz.), c.1, s.128; ez-Zebīdī, *Tācu'l-'Arūs*, c.1, s.366 ve c.12, s.443.

çok şahıs “القرء” kelimesine “الطهور” anlamı verirken; Peygamberimizin önde gelen ashabından, dört halife, İbn ‘Abbās, İbn Mes‘ūd, Ubeyy b. Ka‘b, Mu‘āz b. Cebel, ‘Ubāde b. eş-Şāmit, Ebū‘d-Derdā, Ebū Mūsā el-Eş‘arī gibileri de kelimeye “الحيض” anlamı vermişlerdir.⁷ Hanefî fakihler Hz. ‘Ā’iše’nin görüşünü,⁸ Mâlikî⁹ ve Şâfiî fakihlerse diğer görüşü tercih etmişlerdir.¹⁰ Gerçek bir fakihin bu verilerden habersiz bir şekilde hüküm vermesi mümkün olmayacağı için, bir kişi Kur’an’daki pek çok *vucūhu* bilmeden tam anlamıyla fakih olamayacaktır.

Bahsedilenlerden de anlaşılacağı gibi, hadiste yer alan fakih, Kur’an’ı anlamak isteyen kişi olarak algılanmalıdır. Buna göre Kur’an’ı doğru anlamak ise, Kur’an’daki kelimeleri doğru anlamaktan geçecektir. Dolayısıyla “*vucūh*” kavramının çerçevesi içerisine giren bir kelimeye (kelimelerin *vucūhu*nu dikkate almadan) her geçtiği yerde aynı manayı vermek, hatalı neticelerin doğmasına kapı aralayacaktır. Bu hususta şu ayet örnek verilebilir:

Kur’an’da geçen her “زَوْجٌ” kelimesine 4/en-Nisā’ sûresindeki: “فِيهَا أَزْوَاجٌ ... مُطَهَّرَةٌ وَنُدَّجِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا” (Orada onlar için tertemiz eşler vardır ve biz, onları koyu bir gölgeye sokarız)¹¹ ayetindeki “evli çiftlerden birisi” anlamı verilirse eş-Şād suresinde yer alan “هَذَا فَلْيَذُقُوهُ حَمِيمٌ وَعَسَاقٌ وَآخِرُ مِنْ شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ” şeklindeki ayetin “Bu (kâfirler içindir). Kâfirler onu (Cehennem azabını) yani kaynar su ve irini tatsınlar. Ve o cehennem azabının cinsinden hanımlar [zamir “o” olduğu için] vardır” şeklinde tercüme edilmesi gerekecektir.¹²

Görülebileceği üzere, böyle bir yaklaşım Kur’an’ı anlamayı amaçlarken kişileri yanlış bir anlamaya sevk etmektedir. Pek çok meâlin de isabetli olarak yaptığı gibi eş-Şād suresindeki “أَزْوَاجٌ” kelimesine içerdiği bir diğer anlam olan “sınıf” anlamını vermek¹³ daha makul olacaktır. Çünkü ayetteki

⁷ Muhammed b. İdrîs eş-Şâfi‘î, *Ahkāmu’l-Kur‘ān*, tah. ‘Abdulgānî ‘Abdulhālîk (Beirut: Dāru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1414/1994), c.1, ss.242-243.

⁸ ‘Abdulvehhāb Hallāf, *İlmu Uşūli’l-Fıkh* (Kahire: Matba‘atu’n-Naşr, 1369/1950), s.201; ‘Alā’uddīn el-Buḥārī, *Keşfu’l-Esrār ‘an Uşūli Fahri’l-İslām el-Bezdevī*, tah. ‘A. M. Muhammed ‘Umar (Beirut: Dāru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1418/1997), c.1, s.124; Ebū’l-A’lā Mevdūdī, *Tefhimu’l-Kur‘ān*, terc. Muhammed Han Kayani ve diğerleri (İstanbul: İnsan Yayınları, tsz), c.1, s.178.

⁹ Mevdūdī, *Tefhim*, c.1, s.178.

¹⁰ Hallāf, *İlmu Uşūli’l-Fıkh*, s.201; ‘Alā’uddīn el-Buḥārī, *Keşfu’l-Esrār*, c.1, s.124; Mevdūdī, *Tefhim*, c.1, s.178.

¹¹ 4/en-Nisā’:57.

¹² 38/eş-Şād:57-58.

¹³ Hüseyin b. Muhammed ed-Dāmeğānī, *İşlāhu’l-Vucūh ve’n-Nezā’ir fi’l-Kur‘āni’l-Kerīm*, tah. Seyyidu’l-Ehl ‘Abdul‘aziz (Beirut: Dāru’l-İlm li’l-Melāyīn, 1980), ss.219-220.

“أَرْوَاجٌ” kelimesi ile ayetin sibâkindaki “قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ” “gözleri eşlerinden başkasını görmeyen hanımlar” arasında *muşâkele-i lafzî*¹⁴ vardır.¹⁵

Kur'an'ın çok anlamlı kelimeler içermesi ve yanlış anlaşılması sorunu, sahabe dönemine kadar geri gitmektedir. Es-Suyûfî'nin naklettiği bir örnek bunu açıkça göstermektedir:

‘Alî b. Ebî Tâlib, İbn ‘Abbâs’ı Hâricîlere gönderdi ve ona şöyle dedi: “Onlara git, onlarla münakaşa et ve Kur'an'dan hüccet getirme! Çünkü Kur'an *vucûh* sahibidir [yani bazı kelimeleri çok anlamlıdır]. Fakat onlara sünnetten delil getirerek onlarla münakaşa et.”¹⁶

Bir başka rivayette ise:

İbn ‘Abbâs, [Hz.] ‘Alî’ye: “Ey Mü’minlerin Emiri! Ben Allah’ın Kitabını onlardan çok daha iyi biliyorum, o (Kur’an) bizim evimizde nâzil oldu” demiştir. [Hz.] ‘Alî ise: “Doğru söylüyorsun. Yalnız, Kur’an çok anlamlı kelimeler barındırır. Sen delil öne sürersin onlar cevap verirler. Fakat sen sünnetle delil getir. Böylelikle onlar kaçacak yer bulamazlar” demiştir. İbn ‘Abbâs Hâricîlerin karşısına çıktı, münakaşasını sünnet ile delillendirdi ve onların ellerinde hiçbir delil kalmadı.¹⁷

Bu rivayet, Kur'an'ın *vucûh* içeren kelimeleri dikkate alınmadığında Kur'an'ın yanlış anlaşılabilirliğini gösteren önemli bir delildir. Bunun yanında bu rivayet bizlere, *vucûh* içeren kelimeleri anlamlandırmada izlenecek metodu da göstermektedir: “Kur'an'ı [Rasûlullah'ın] sünneti ile tefsir etmek.” Çünkü aksi bir yolun benimsenmesi –Hâricîlerin yaptığı gibi— ayetleri anlarken sünneti devre dışı bırakmaya, dolayısıyla Kur'an'ın eksik ya da yanlış anlaşılmasına sebebiyet verecektir. Bu tutum da ilerleyen zamanla birlikte bazı kişilerin mezhebî bir taassup ile Kur'an'a

¹⁴ *Muşâkele-i lafzî*, bir manayı, kendi lafzının dışında başka bir lafızla ifade etmektir. Bkz. Hañîb el-Kazvîni, *el-İdâh fî ‘Ulûmi’l-Belâğa*, tah. Behîc Gazâvî (Beirut: Dâru İhyâ’i’l-‘Ulûm, 1419/1998), s.327; İbn Hicce el-Hamevî, *Hizânetu’l-Edeb ve Ğâyetu’l-Erab* (Beirut: Dâru ve Mektebetu’l-Hilâl, 1987), c.2, s.252. Seyyid Kuñb bu kısımda cennet ehli ile cehennem ehlinin birbirine mukabil olarak hallerinin zikredildiğini söylemektedir. Ayetler incelendiğinde muttakilere kapıları açılmış ve içlerinde oturacakları cennet vaat edilmişken, haddi aşanlar (*eñ-İğün*) çok kötü bir yurt olan cehenneme atılacaklardır. Muttakilere nimet olarak bol bol meyveler ve içecekler sunulmuşken, haddi aşanlara kaynar su ve soğuk su/irin (*hamîm* ve *ğassâk*) sunulmuştur. Ardından muttakilere gözlerini eşlerinden ayırmayan hanımlar vaat edilirken, haddi aşanlara “*ezvâc*” sunulacaktır. *Zevc*, eş anlamına gelen bir kelime iken Allah haddi aşanlarla istihzâ için bu kelimeyi “sınıf” anlamında kullanmıştır. RG: Seyyid Kutubun referansı bir sonraki notta, açıklaması burada.

¹⁵ Seyyid Kuñb, *Meşâhidu’l-Kıyâme* (Kahire: Dâru’ş-Şurûk, 1968), s.98. *Zevc* kelimesinin Kur'an'daki kullanımları ile ilgili olarak bkz. Mevlüt Erten, “Kur'an'da ‘Zevc’ Kelimesi ve Türkçe’ye Çeviri Sorunu,” *EKEV Akademi Dergisi* 7:17 (2003), ss.49-58.

¹⁶ Es-Suyûfî, *el-İtkân*, c.1, s.446.

¹⁷ Es-Suyûfî, *el-İtkân*, c.1, s.446.

yaklaşmasına, Kur'an'ı anlamak yerine, düşüncelerini Kur'an'a söyletmesine yol açacaktır. Nitekim literatürümüz içerisinde de böyle örneklerin yer aldığı bilinmektedir.¹⁸

Biz de ayetleri anlamada hataya düşmemek için, konuya, “ilk dönem sözlükleri” ve “*vucūh ve nezā'ir*” kitaplarında yer alan *nisyān* kavramını tetkik ederek başlamak istiyoruz.

2) Nesiye Kelimesinin Çeşitli Anlamları Üzerine

İbn Fāris'e (ö.395/1004) göre, kelimenin “bir şeyden gafil olmak, unutmak, bir şeyi hatırlayamamak” ve “bir şeyi terk etmek, bırakmak” anlamlarına gelen iki kök anlamı vardır.¹⁹ El-Cevherī (ö.400/1009?) ise kelimenin kök anlamının terk etmek olduğunu ifade etmiştir.²⁰ Unutmanın, hafızadaki bir bilginin akli terk etmesi olduğu düşünülürken el-Cevherī'nin de söylediği gibi kelimenin “terk etmek” anlamına gelen tek bir kök anlamının bulunması da muhtemeldir.

Bir kişi aklında olan bir şeyi unuttuğunda “نَسِيَ فَلَانٌ شَيْئًا” denir.²¹ Çokça unutan kişiye ise “نَسِيٌّ” denir.²² Nitekim Cenâb-ı Hakk: “وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا” “Rabbin unutkan değildir”²³ buyurmuştur.²⁴ “النَّسِيُّ” unutulup hatırlanmayan şeydir.²⁵ Hz. Meryem'in doğum sancısı çekerken zikrettiği: “وَكُنْتُ نَسِيًّا مَنْسِيًّا” (... tamamen unutulmuş bir şey olsaydım ...) ²⁶ ifadesi de bu anlamda kullanılmıştır.²⁷ “النَّسِيُّ” veya “النَّسِيٌّ” aynı zamanda kadınların hayızlı iken kullanıp attıkları çaputun adıdır.²⁸ “وَكُنْتُ نَسِيًّا مَنْسِيًّا” ayeti “وَكُنْتُ نَسِيًّا مَنْسِيًّا” (atılmış bir

¹⁸ Örnekler için bkz. Halis Albayrak, *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine: Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri*, (İstanbul: Şule Yayınları, 1996), ss. 58-71.

¹⁹ İbn Fāris, *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa*, c.5, s.421.

²⁰ İbn Hammād el-Cevherī, *eş-Şihāh: Tācu'l-Luğa ve Şihāhu'l-'Arabiyye*, tah. Ahmed 'Abdulgafūr 'Atfār (Beyrut: Dāru'l-İlm li'l-Melāyīn, 1399/1979), c.6, s.2508.

²¹ El-Ḥalīl b. Aḥmed el-Ferāhīdī, *Kitābu'l-'Ayn*, tah. Mehdī Maḥzūmī & İbrāhīm Sāmerrā'ī (Beyrut: Mu'essesetu'l-'A'lemi li'l-Maḥbū'at, 1408/1988), c.7, s.304; Muḥammed b. Aḥmed el-Ezherī, *Tehzību'l-Luğa*, tah. 'A. M. Hārūn (Kahire: Dāru'l-Miṣriyye li't-Te'lif ve't-Terceme, 1964), c.13, s.79.

²² El-Ferāhīdī, *Kitābu'l-'Ayn*, c.7, s.304; el-Ezherī, *Tehzību'l-Luğa*, c.13, s.79.

²³ 19/Meryem:64.

²⁴ El-Ferāhīdī, *Kitābu'l-'Ayn*, c.7, s.304.

²⁵ El-Ferāhīdī, *Kitābu'l-'Ayn*, c.7, s.304; el-Ezherī, *Tehzību'l-Luğa*, c.13, s.79.

²⁶ 19/Meryem:23.

²⁷ El-Ferāhīdī, *Kitābu'l-'Ayn*, c.7, s.304; el-Ezherī, *Tehzību'l-Luğa*, c.13, s.81.

²⁸ El-Ferāhīdī, *Kitābu'l-'Ayn*, c.7, s.304; el-Ezherī, *Tehzību'l-Luğa*, c.13, s.81.

hayız kanı olsaydım) olmaktadır.²⁹ Buna göre mana, “hayız kanıyla atılsaydım da bir insan olarak dünyaya gelmeseydim” olmalıdır. Bir şeyi “unuttum” demek için “نَسِيتُ” ifadesi kullanılır, “أَنْسَيْتُ” ifadesi kullanılamaz.³⁰ Çünkü “أَنْسَيْتُ” fiili “أَخْرَتُ” (tehir ettim) anlamına gelmektedir.³¹

El-Feyyūmī'ye (ö.770/1368-69) göre, *nisyān* kelimesi, kasıtlı veya kasıtsız terk etmek anlamlarını müştereken barındıran bir manaya sahiptir.³² Er-Rāğib el-İşfehānī³³ (ö.502/1108) ve el-Fīrūzābādī³⁴ (ö.817/1415) ise “*Nisyān*, insanın kendisine emanet edilen şeyin korumasını bırakmasıdır (terk etmesi). Bu kalbin zayıflığından, gafletten yahut *kasıtlı* olarak göz ardı etmekten kaynaklanabilir” demektedirler.³⁵ Er-Rāğib ayrıca, “Allah’ın insanı zemmettiği her *nisyān*ın, temelinde ‘*amd* (kasıt) yatan/bulunan *nisyān*” olduğunu ifade etmiştir.

El-Ḥalīl b. Aḥmed’e (ö.175/791) göre insan sözcüğü, “نَسِيَانٌ” kelimesinden türetilmiş bir isimdir. Aslı “إِنْسِيَانٌ” şeklindedir. Nitekim onun çoğulu “الْإِنْسِيَانِي” ve ism-i tasğiri “أَنْسِيَانٌ” şeklinde gelmektedir. Bu iki örnekte de görüldüğü üzere hazfedilen med harfi “ي” şeklinde geri gelmektedir.³⁶ El-Furkān suresinde de insan kelimesinin çoğul hali “وَأَنسَايَ كَثِيرًا” (insanların pek çoğunu)³⁷ şeklinde yer almaktadır.³⁸ Nitekim İbn ‘Abbās’tan nakledilen “إِنَّمَا نَسِيَانٌ إِنْسَانًا لِأَنَّهُ عَاهِدٌ إِلَيْهِ فَتَسِي” (İnsan olarak isimlendirilmiştir, çünkü onunla ahitleşilmiş, fakat o ahdi unutmuş/terk etmiştir) sözü de bunu gösterir mahiyettedir.³⁹ El-Ḥalīl b. Aḥmed, insan kelimesinin ayrıca, “göz bebeği”,

²⁹ El-Ezherî, *Tehzibu'l-Luğa*, c.13, s.81. Ayrıca bkz. Ebü Ca'fer en-Nahhās, *Me'āni'l-Kur'ān*, tah. Muḥammed 'Alī eş-Şābūnī (Mekke: Cāmi'atu Ummi'l-Kurā, 1409), c.4, ss.323-324; İbn Ebī Ḥatīm, *Tefsīru'l-Kur'āni'l-Azīm Musnedan 'an Rasūlillāh ve's-Şahābe ve't-Tābi'in*, tah. Es'ād Muḥammed eṭ-Tayyib (Riyad: Mektebetu Nizār Muṣṭafā el-Bāz, 1417/1997), c.8, s.2404.

³⁰ El-Ferāhīdī, *Kitābu'l-Ayn*, c.7, s.304.

³¹ El-Ferāhīdī, *Kitābu'l-Ayn*, c.7, s.304; İbn Durayd, *Cemheretu'l-Luğa*, tah. Remzī Munīr Ba'lebekkī (Beirut: Dāru'l-İlm li'l-Melāyīn, 1987), c.2, s.1086.

³² Aḥmed b. Muḥammed el-Feyyūmī, *el-Miṣbāhu'l-Munīr fī Ġaribi's-Şerḥi'l-Kebīr* (Beirut: el-Mektebetu'l-İlmiyye, tsz), c.2, s.604.

³³ Er-Rāğib el-İşfehānī, *Mufradātu Elfāzi'l-Kur'ān* (Dimeşk: Dāru'l-Ḳalem, tsz), c.2, s.425.

³⁴ Muḥammed b. Ya'kūb el-Fīrūzābādī, *Beşā'iru Zevī't-Temyīz fī Leṭā'ifi'l-Kitābi'l-'Azīz*, tah. Muḥammed 'Alī en-Neccār (Beirut: el-Mektebetu'l-İlmiyye, tsz.), c.5, s.49.

³⁵ El-Fīrūzābādī, *Beşā'iru*, c.5, s.49; el-İşfehānī, *Mufradāt*, c.2, s.425.

³⁶ El-Ferāhīdī, *Kitābu'l-Ayn*, c.7, s.304.

³⁷ 25/el-Furkākan: 49.

³⁸ El-Ferāhīdī, *Kitābu'l-Ayn*, c.7, s.304.

³⁹ El-Cevherī, *eş-Şihāh*, c.3, s.905.

“dağın zirvesinde yer alan kaya” “parmak ucu” anlamlarını da barındırdığını ifade etmektedir.⁴⁰

Tüm bu lügavî izahlardan da anlaşıldığı gibi, “*nisyān*” kavramının yalnızca “unutmak” anlamıyla sınırlandırılmaması gerekir. Çünkü Arapça “*nisyān*” kelimesiyle Türkçe’de hem “unutmak” hem de “terk etmek” anlamları karşılanmaktadır.

Kur’an’daki kullanımına bakıldığında, *nesiye* kelimesinin ve türevlerinin Kur’an’da 32’si Mekkî, 13’ü Medenî ayetlerde olmak üzere toplam 45 defa geçtiği görülmektedir.⁴¹ Bu ayetlerde “*نَسِيَ*” fiili, hem “unutmak” hem de “terk etmek” anlamlarında kullanılmıştır. Örneğin, el-A’lā suresinde unutmak anlamında kullanılmaktadır: *سَتَقْرُوكَ فَلَا تَنْسَى* ([Vahyi] Sana okutacağız. Sen de unutmayacaksın).⁴² El-Ğaşş suresinde ise terk etmek anlamındadır: *وَاتَّبِعْ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيْبَكَ مِنَ الدُّنْيَا* (Allah’ın sana verdiği Ahiret yurdunu ara. Dünyadan nasibini de terk etme ...).

Nisyān kelimesinin “terk etmek” anlamı, Kur’an’da genellikle marufu yasaklayıp münkeri emreden münafıklar ve attıkları hiç bir adımda Allah’ı umursamayan, iman ilkelerini göz ardı eden kâfirler kişiler için kullanılmaktadır. Ancak “*إِغْرَاضَ*” ile aralarında küçük bir fark bulunmaktadır. Çünkü *ir’ād*da hemen sırtını dönmek anlamı hâkimken, *nisyān*da reddedilmeyen emir ve yasakların zamanla göz ardı edilmesi ağır basar. Ayrıca *nisyān*, bazen de hafıza eksikliği ve cehaletle alakalı olarak kullanılmıştır.⁴³

“*أَنْسَى*” fiili ise, daha önce bildirdiğimiz gibi unutturmak değil, geciktirmek anlamına gelmektedir. Kur’an’da bu kullanım da mevcuttur: *وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ* ... ([Yûsuf (as)] kurtulacağını düşündüğü kişiye “Efendinin yanında beni an” dedi. Şeytan o adama efendisinin yanında Hz. Yûsuf’u anmayı tehir ettirdi).⁴⁴

⁴⁰ El-Ferâhîdî, *Kitābu'l-Ayn*, c.7, s.304.

⁴¹ Bu ayetler içerisinde “*مِمَّا نَسَخَ مِنْ آيَةٍ أَوْ نَسَّهَا ...*” (2/el-Bakara:106) ifadesinin “*نَسِيَ*” kökünden mi yoksa “*نَسَا*” kökünden mi türediği tartışmalı bir konu olduğu için bu ayeti inceleme dışı tuttuk.

⁴² 87/el-A’lā:6. Kelimenin unutmak anlamında kullanıldığı yerler için bkz. 2/el-Bakara:286; 5/el-Mā’ide:13-14; 7/el-A’rāf:165; 18/el-Kehf:24, 57, 61, 63; 19/Meryem:64; 23/el-Mu’minün:110; 58/el-Mucādile:6, 19.

⁴³ Murat Sülün, *Kur’ân-ı Kerîm Açısından İman-Amel İlişkisi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005), ss.323-326.

⁴⁴ Benzer kullanım için bkz. 18/el-Kehf:63. Bu ayetlerde hiçbir meâlin kelimeye tehir etmek, geciktirmek anlamını vermemiş olması ve unutturmak şeklinde tercüme etmesi de makaledeki ana konunun önemini vurgulayan başka bir husustur.

Kelimeye verdikleri anlamlar açısından meâlleri, kelimenin *vucūhuna* dikkat eden meâller ve kelimenin “terk etmek” anlamını dikkate almayan meâller olarak iki kısma ayırabiliriz:

a) Kelimenin *vucūhuna* dikkat eden meâller

Aşağıda ismi belirtilen meâl sahipleri, kelimenin geçtiği çoğu ayete “unutmak” anlamı verirken, kimi ayetlerin meâlinde kelimenin diğer anlamlarına da temas etmişlerdir:

Ali Fikri Yavuz,⁴⁵ Bekir Sadak,⁴⁶ Hakkı Yılmaz,⁴⁷ Hüseyin Elmalı-Ömer Dumlu,⁴⁸ İsmail Hakkı İzmirli,⁴⁹ Mehmet Çakır,⁵⁰ Mehmet Yaşar Kandemir-Halit Zavalı-Ümit Şimşek,⁵¹ Mevdūdî,⁵² Mustafa İslamoğlu,⁵³ Ömer Rıza Doğrul,⁵⁴ Salih Akdemir,⁵⁵ Suat Yıldırım,⁵⁶ Şaban Piriş,⁵⁷ TDV Meâli,⁵⁸ Ümit Şimşek,⁵⁹ Yusuf Işıcık,⁶⁰ Mustafa Öztürk,⁶¹ Muhammed b. Hamza,⁶² Hasan Basri Çantay,⁶³ A. Yusuf Ali,⁶⁴ M. A. S. Abdel Haleem,⁶⁵ Muhammed Esed,⁶⁶ Muhammad Marmaduke Pickthall,⁶⁷ Muhammad Zafrulla Khan.⁶⁸

“Terk etmek” anlamını dikkate almayan meâller ile kelimenin *vucūhuna* dikkat eden meâller, niceliksel olarak kıyaslandığında, ilk bakışta çoğu meâlin kelimenin her iki anlamını da içerdiği gibi bir sonuca ulaşılabilir. Ancak böyle bir yorumda bulunmak kısmen hatalı olacaktır. Çünkü

⁴⁵ Ali Fikri Yavuz, *Kur'an-ı Kerim ve Meâl-i Âlisi* (İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1980).

⁴⁶ Bekir Sadak, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1989).

⁴⁷ Hakkı Yılmaz, *Nüzul Sırasına Göre Necm Necm Kur'an'ın Türkçe Meâli* (İstanbul: İşaret Yayınları, 2011).

⁴⁸ Hüseyin Elmalı & Ömer Dumlu, *Ayet Ayet Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006).

⁴⁹ İsmail Hakkı İzmirli, *Türkçe Kur'an-ı Kerim Tercümesi* (İstanbul: Hilmi Kitaphanesi, 1932).

⁵⁰ Mehmet Çakır, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçesi* (Samsun: Özkan Matbaacılık, 2003).

⁵¹ M. Yaşar Kandemir ve diğerleri, *Âyet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meâli* (İstanbul: İFAV Yay., 2010).

⁵² Mevdūdî, *Tefhîmu'l-Kur'an Meâli*, terc. Durmuş Bulgur (Konya: Yediveren Yay., 2004).

⁵³ Mustafa İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'an* (İstanbul: Düşün Yay., 2009).

⁵⁴ Ömer Rıza Doğrul, *Tanrı Buyruğu* (İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitapevleri Koll. Şti., 1980).

⁵⁵ Salih Akdemir, *Son Çağrı Kur'an* (Ankara: Ankara Okulu Yay., 2009).

⁵⁶ Suat Yıldırım, *Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli* (İstanbul: Define Yay., 2011).

⁵⁷ Şaban Piriş, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı* (İstanbul: İlkbahar Yayınları, 2000).

⁵⁸ Hayrettin Karaman ve diğerleri, *Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meâli* (Ankara: TDV Yayınları, 2004).

⁵⁹ Ümit Şimşek, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli* (İstanbul: Zafer Yayınları, 2004).

⁶⁰ Yusuf Işıcık, *Kur'an Meâli* (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2010).

⁶¹ Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meâli: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri* (İstanbul: Düşün Yayınları, 2011).

⁶² Muhammed b. Hamza, *Kur'an Tercümesi*, ed. Ahmet Topaloğlu (İstanbul: MEB Yayınları, 1976).

⁶³ H. Basri Çantay, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim* (İstanbul: Ahmed Said Matbaası, 1962).

⁶⁴ A. Yusuf Ali, *The Holy Qur'an: Text, Translation and Commentary* (Maryland: Amana Corp., 1983).

⁶⁵ M. A. S. Abdel Haleem, *The Qur'an* (New York: Oxford University Press, 2010).

⁶⁶ Muhammad Asad, *The Message of the Qur'an* (Gibraltar: Dar al-Andalus, 1993).

⁶⁷ M. M. Pickthall, *The Meaning of the Glorious Qur'an* (Ankara: Araştırma Yay., 2005).

⁶⁸ Muhammad Zafrulla Khan, *The Qur'an* (London: Curzon, 1985).

zikredilen bu meâllerin çoğunda kelimenin bir ya da iki ayetteki meâlinde terk etmek ve türevi anlamlara temas edilmiş, kelimenin geçtiği diğer tüm kısımlarda “نسي” fiil kökü ve türevlerine “unutmak” anlamı verilmiştir. Örneğin, Bekir Sadak, 20/Ṭā-Hā:126 ve 45/el-Cāṣiye:34 ayetleri hariç, meâlinde geçen, “نسي” kökünden gelen tüm kelimelere unutmak anlamı vermiştir. Yine Hüseyin Elmalı ve Ömer Dumlu yaptıkları meâlde yalnızca 20/Ṭā-Hā:126 ayetine, unutmak haricinde bir anlam vermişlerdir. Aynı şekilde Şaban Piriş, 20/Ṭā-Hā:126, 25/el-Furkân:18 ve 32/es-Secde:14 ayetleri dışında kelimeyi “unutmak” anlamında kullanmıştır.

b) *Nesiye* kelimesinin “terk etmek” anlamını dikkate almayan meâller

Aşağıdaki meâller, kelimenin geçtiği tüm ayetlere “unutmak” anlamı vermişlerdir:

Abdülbâki Gölpınarlı,⁶⁹ Ahmed Davudoğlu,⁷⁰ Ali Bulaç,⁷¹ Diyanet İşleri Başkanlığı,⁷² Hüseyin Atay,⁷³ Muhammed Hamidullah,⁷⁴ Osman Nebioğlu,⁷⁵ Ömer Öngüt,⁷⁶ Sıtkı Gülle,⁷⁷ Süleyman Ateş,⁷⁸ Yaşar Nuri Öztürk,⁷⁹ Arthur J. Arberry.⁸⁰

3) *Nesiye* Kelimesinin Meâllerde Ele Alınışı ve Analizi

Örnek 1: 7/el-A'râf:51

الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنْسَاهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَذَا وَمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ

Diyanet: “Onlar dinlerini oyun ve eğlence edinmişler ve dünya hayatı da kendilerini aldatmıştı. İşte onlar bu günlerine kavuşacaklarını nasıl unuttular ve âyetlerimizi nasıl inkâr edip durdularsa, biz de onları bugün öyle unutturuz.”

⁶⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Kur'an-ı Kerim ve Meâli* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1374/1955).

⁷⁰ Ahmed Davudoğlu, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli* (İstanbul: Bahar Yay., 1991).

⁷¹ Ali Bulaç, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı* (İstanbul: Bakış Yayıncılık, tsz).

⁷² Halil Altıntaş & Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meâli* (Ankara: DİB Yay., 2010).

⁷³ Hüseyin Atay, *Kur'an: Türkçe Çeviri* (Ankara: Atay ve Atay, 2002).

⁷⁴ Muhammed Hamidullah, *Aziz Kur'an*, terc. Abdülaziz Hatip, Mahmut Kanık (İstanbul: Beyan Yay., tsz).

⁷⁵ Osman Nebioğlu, *Türkçe Kur'an-ı Kerim* (İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, 1956).

⁷⁶ Ömer Öngüt, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâl-i Âlisi* (İstanbul: Hakikat Yayıncılık, 1998).

⁷⁷ Sıtkı Gülle, *Kelime Anamlı Kur'an-ı Kerim Meâli* (İstanbul: Huzur Yayınevi, 1999).

⁷⁸ Süleyman Ateş, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli* (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, tsz).

⁷⁹ Yaşar Nuri Öztürk, *Surelerin İnış Sırasına Göre Kur'an-ı Kerim Meali (Türkçe Çeviri)* (İstanbul: Yeni Boyut Yay., 1999).

⁸⁰ Arthur J. Arberry, *The Koran Interpreted* (London: George Allen& Unwin Ltd., 1955).

TDV: “O kâfirler ki, dinlerini bir eğlence ve oyun edindiler de dünya hayatı onları aldattı. Onlar bu günleriyle karşılaşacaklarını unuttukları ve âyetlerimizi bile bile inkâr ettikleri gibi biz de bugün onları unuturuz.”

Süleyman Ateş: “Onlar ki dinlerini bir eğlence ve oyun yerine koydular ve dünyâ hayâtı, kendilerini aldattı. Onlar, bu günleriyle karşılaşacaklarını nasıl unuttular ve âyetlerimizi bile bile nasıl inkâr ediyor idilerse, biz de bugün onları öyle unuturuz!”

Yaşar Nuri Öztürk: “Onlar kendi dinlerini eğlence ve oyun haline getirdiler, iğreti hayat onları aldattı. Onlar bugüne kavuşacaklarını unutmışlardı. Ayetlerimize karşı direniyorlardı. Bugün de biz onları unutuyoruz.”

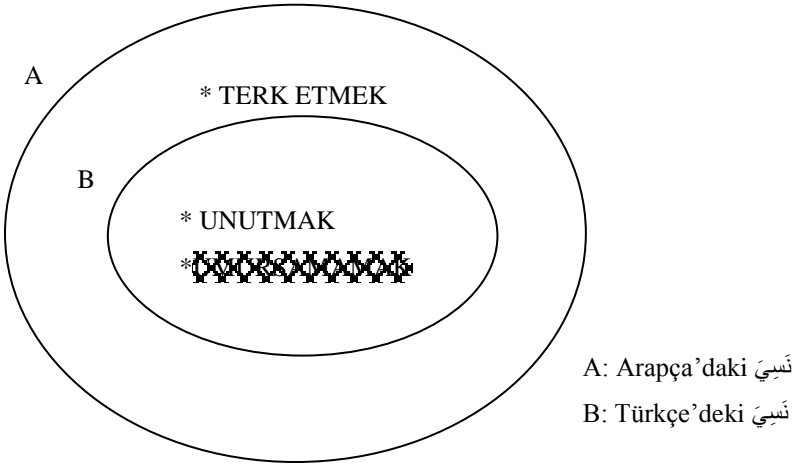
Sıtkı Gülle: “Onlar ki dinlerini bir eğlence, bir oyun edinmişlerdi, kendilerini dünya hayatı aldatmıştı. Bu günlerine kavuşacaklarını unuttukları ve âyetlerimizi inadına inkâr ettikleri gibi biz de bugün onları unuturuz.”

Görülebileceği üzere, yukarıdaki meâllerde, “نسي” fiiline verilen anlam “unutmak”tır. Siyâk-sibâk açısından incelendiğinde, ayetin kâfirler hakkında nazil olduğu kesindir. Nitekim bu ifadelerin yalnızca kâfirler için kullanıldığı makalenin devamındaki örnek ayetlerde açıkça görülecektir. Tüm bu veriler göz önünde bulundurulduğunda ayete unutmak anlamı verilmesi akla şu soruları getirmektedir: Acaba kâfirler gerçekten Allah’ı unutmuşlar mıydı? Eğer unutmışlarsa Allah’ın onları hesaba çekmesi Allah’ın adaletiyle bağdaştırılabilir mi? İnsanların Allah’ı unutmaması bir nebze normal karşılanabilir ancak Allah’ın insanları unutmaması mümkün müdür? Bu Allah’a bir eksiklik atfetmek anlamına gelmez mi? Allah’ın unuttuğu kabul edildiği takdirde Meryem suresindeki “وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا” (Senin Rabbin unutkan değildir)⁸¹ ayeti nasıl izah edilecektir? Ayrıca, Allah’ın kâfirleri hesap günü unutmaması onlar için bir ödül anlamına gelmez mi? Çünkü cehennem hak eden bir insanın unutulması, onun, amellerinin karşılığını bulmaması demektir ve bunun kâfirler için bir mükâfat olacağı açıktır.

Tüm bu sorular da göstermektedir ki kelimeye unutmak anlamının verilmesi, insanların kafa karışıklığı yaşamasına neden olabilecektir. Aslında bu kafa karışıklığının asıl sebebi Türkçe’de kastedilen “unutmak” kavramı ile Arapça’da kastedilen “unutmak” kavramının birbirinin anlamını tam olarak karşılayamamasından kaynaklanmaktadır. “Unutmak” kavramı her ne

⁸¹ 19/Meryem:64.

kadar Türkçe’de de “gereken önemi vermemek, üstünde durmamak”⁸² anlamını barındırıyor da, kelimenin zihinlerde çağrıştırdığı mananın, büyük oranda “aklında kalmamak, hatırlamamak” olduğu herkesin malumudur. Dolayısıyla kelimenin Arapça’daki kasden unutma anlamı, yukarıdaki meâllerde tam manasıyla aktarılamamaktadır. Hâlbuki Türkçe’de bu durumu ifade için kullanılabilir pek çok kelime bulunmaktadır. Örneğin “umursamamak, göz ardı etmek, dikkate almamak, aldırış etmemek, önem vermemek, kâle almamak” gibi.

Şekil 1: *Nisyān*'in Türkçe ve Arapça'daki anlamlarının kıyaslanması.

Dolayısıyla çoğunun “herkesin anlayabilmesi için anlaşılır, sade bir dil kullanmak” parolasıyla yola çıktığı meâl yolculuğu⁸³ bazen kafa karıştırabilecek düzeyde anlaşılmazlıklara da sebep olabilmektedir. Kanaatimizce burada yaşanan temel sorun, tefsirlerden bağımsız bir meâl yazıcılığından kaynaklanmaktadır. Kelimenin diğer anlamlarına dikkat etmeden mana veren bu meâllerin, en azından *nisyān* kavramı bağlamında, tefsir merkezli değil, metin merkezli meâller olduğu kolaylıkla tespit edilebilir. Çünkü pek çok tefsirin kelimeye “نسي” anlamı verdiği görülebilmektedir.⁸⁴ Bir tefsir sahibi olan Süleyman Ateş’in de meâlindeki

⁸² *Türkçe Sözlük* (Ankara: TDK Yay., 2011), s.2418.

⁸³ Örneğin bkz. H. Basri Çantay, DİB, Suat Yıldırım, Salih Akdemir meâllerinin önsözleri.

⁸⁴ Örnek için bkz. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, tah. ‘Abdullāh Maḥmūd Şihāte (Beyrut: Dāru İhyā’i’t-Turāḫī’l-‘Arabī, 2002), c.2, s.40; ‘Abdullāh b. ‘İsā İbn Ebī Zemenīn, *Tefsīru İbn Ebī*

tüm “نسي” kalıplarına “unutmak” anlamı vermesi ilginçtir. Ancak Ateş’in meâlinin 1975, tefsirinin 1988 yılında ilk baskılarını yapmış olması fikrimizi teyit eder mahiyette bir veridir. Meâlin tefsir yazımından sonra tekrar gözden geçirilmemesi veya gözden geçirilme esnasında bu hususun gözden kaçmış olması muhtemeldir.

Hâlbuki tefsirlerden yararlanan bazı meâl yazarlarının ayetin daha net anlaşılmasını sağlayacak bazı kelimelerle ayete meâl verdikleri gözlenmektedir:

Mustafa Öztürk: “O kâfirler hak dini alay ve eğlence konusu yapmışlardı. Yine onlar varsa yoksa dünyadaki hayat diye vehmedip [ahiret hususunda] fena aldanmışlardı. Nasıl ki onlar bu hesap günüyle karşılaşacakları gerçeğini vaktiyle hiç umursamayıp ayetlerimizi inkâr ettilerse biz de bugün onları hiç umursamayacağız.”

Hakkı Yılmaz: “... Bu günle karşılaşacaklarını umursamadıkları, âyetlerimizi/alâmetlerimizi/göstergelerimizi bile bile inkâr ettikleri gibi, Biz de bugün onları umursamayacağız/cezalandıracağız.”

Her iki meâl grubu kıyaslandığında, hangi meâl gurubunun ayetin muradını daha net ifade ettiği açıktır. Öztürk ve Yılmaz’ın meâlleri, aşağıdaki ayetler ile bir arada düşünüldüğünde kanaatimizce Allah’ın kâfirleri nasıl kendi haline *terk edeceği* daha net anlaşılacaktır:

إِنَّ الدِّينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ تَمَنَّا قَلِيلًا أُولَئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Allah’ın kitaptan indirdiğini gizleyen ve onu az bir ücrete satan o kimseler şüphesiz karınlarını ateşten başkasıyla doyurmuyor. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır ve onlara can yakıcı bir azap vardır”⁸⁵

إِنَّ الدِّينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ تَمَنَّا قَلِيلًا أُولَئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Şüphesiz Allah’a verdikleri sözleri ve yeminlerini az bir ücrete satan kimseler var ya, onlara ahiret gününde hiçbir nasip yoktur. Allah onlarla

Zemenin, tah. M. Hasan İsmâ‘îl & A. Ferîd el-Mezîdî (Beirut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 2003), c.1, s.261; İbn Cerîr et-Taberî, *Câmi’u’l-Beyân ‘an Tevîli Âyi’l-Kur’ân*, tah. ‘Abdullâh b. ‘Abdulmuhsin et-Turkî (Kahire: Dâru Hicr, 1422/2001), c.10, s.237; Muhammed b. İbrâhîm eş-Sa‘lebî, *el-Keşf ve’l-Beyân*, tah. Ebû Muhammed İbn ‘Âşûr (Beirut: Dâru İhyâ’i’t-Turâşî’l-‘Arabî, 1422/2002), c.4, s.238; İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru’l Kur’âni’l-Azîm*, c.7, s.2404; Muhammed Tâhir İbn ‘Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr* (Tunus: ed-Dâru’t-Tünisiyye li’n-Neşr, 1984), c.8, s.150.

⁸⁵ 2/el-Bakara:174.

konuşmaz, kıyamette onların suratına bakmaz ve onları temize çıkarmayacaktır ve onlar için can yakıcı bir azab vardır”⁸⁶

Nisyān kavramının Allah’a izafe edilerek kullanımına, bunun dışında bir kaç ayette daha rastlanmaktadır:

Örnek 2: 9/et-Tevbe:67

الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

Yusuf Işıck: “Münâfikların erkekleri de kadınları da aynıdır; kötülüğü emrederler, iyilikten alıkoyarlar ve ellerindekini yumar (Allah yolunda harcamaktan kaçınırlar! Artık onlar Allah’ı unutmuşlar, Allah da onları unutmıştır. Münâfiklar hiç şüphesiz ki buyruktan/dinden çıkan (fâsık)lardır.”

Sıtkı Gülle: “Erkek münâfiklarla kadın münâfiklar, kimileri kimindedir. Kötülüğü emrederler, iyilikten alıkoyarlar, ellerini kısarlar. Allah’ı unuttular, O da onları unuttu. Kuşkusuz erkek münâfiklar, onlardır o fâsıklar.”

Muhammed Hamidullah: “İkiyüzlü erkekler ve ikiyüzlü kadınlar birbirlerindedir: Kötülüğü emrederler, iyilikten sakındırırlar. Ellerini sıkı tutarlar. Allah’ı unuturlar, bu yüzden, O da onları unuttur. Evet, ikiyüzlü kimseler yoldan çıkmış kimselerdir.”

Ümit Şimşek: “Münâfik erkekler ve münâfik kadınlar birbirinin cinsindedir. Kötülüğü emreder, iyilikten sakındırırlar; elleri de sıkıdır. Onlar Allah’ı unutmuş, Allah da onları unutuvermiştir. Zira münâfiklar Allah’a itaatten çıkmış olanların tâ kendileridir.”

Bekir Sadak: “Münâfik erkeklerle münâfik kadınlar, sizden değil, birbirlerindedirler; kötülüğü emreder, iyilikten alıkoşurlar, ellerini de sıkı tutarlar; unuttular Allah’ı onlar, Allah da onları unuttu; onlar, yoldan çıkmış olanların ta kendileridir.”

Şaban Piriş: “Münâfik erkeklerle münâfik kadınlar birbirlerindedir. Kötülüğü emrederler; iyiliğe engel olurlar. Ellerini de sıkıdır. Allah’ı unuttular. Allah da onları unuttu. Gerçekten münâfiklar, fâsıkların ta kendileridir.”

⁸⁶ 3/Ālu ‘İmrān:77.

Görüldüğü üzere, yukarıda bahsedilen sıkıntı bu ayette de tekrar etmiştir. Ancak kimi meâller, bu ayetteki kelimelerin daha net anlaşılabilmesini sağlayabilmek için çaba göstermişlerdir. Bu meâllere TDV'nin meâli örnek gösterilebilir. TDV meâli, bu ayete “Münafık erkekler ve münafık kadınlar (sizden değil), birbirlerindenidir. Onlar kötülüğü emreder, iyilikten alıkor ve cimrilik ederler. Onlar Allah'ı unuttular. Allah da onları unuttu! Çünkü münâfıklar fâsıkların kendileridir” şeklinde mana vermiş, ancak koyduğu dipnotta durumu izâh etmiş ve şu açıklamada bulunmuştur: “Allah'ın münâfıkları unutmasından maksat, onlardan yardımını, hidayetini ve rahmetini kesmesi, münâfıklıkları sebebiyle onları unutulmuş ve terk edilmiş bir vaziyette bırakmasıdır. Buna göre Allah'ın münâfıkları unutması mecâzî manadadır. Zira Allah unutmaktan münezzehtir.”

TDV meâli, duruma 9/et-Tevbe:67'de izah getirmiş olmakla birlikte aynı kelimenin, benzer ifadeler içerisinde geçtiği 7/el-A'râf:51 ayetine “... Onlar bu günleriyle karşılaşacaklarını unuttukları ve âyetlerimizi bile bile inkâr ettikleri gibi biz de bugün onları unuturuz” şeklinde meâl vermiş ve hiçbir açıklamada bulunmamıştır.

Kanaatimizce farklı pasajlarda bulunmasına rağmen benzer bağlamlarda kullanılan aynı kelimelere ortak mana vermek meâller için daha doğru bir metod olacaktır.⁸⁷ Kelime, *vucūhu* olan bir kelime ise ve her iki türlü anlaşılmaya müsait ise, durum, en azından bir dipnotta izah edilmeli ve yazılan meâlde kişinin kendi benimsediği algı okura dayatılmamalıdır. Okur her iki anlamı da görebilmeli ve ayetin farklı anlamalara da müsait bir yapısının bulunduğunu idrak edebilmelidir. Kur'an meâli yaptığını belirterek yalnızca kendi algısından bahsetmek, böylelikle okurun özgürlüğünü kısıtlamak, en iyi ihtimalle okurun, Cündioğlu'nun ifadesiyle, “Kur'ân'ı anlama ufkunu” daraltmaktır.⁸⁸

Daha önce de belirttiğimiz gibi meâllerin büyük bir kısmı kelimenin unutmak dışındaki anlamına temas etmiştir. Ancak pek çok meâlde bir ya da birkaç ayet hariç, *nisyân*ın diğer anlamı gün yüzüne çıkmamıştır. Hatta bazı meâl yazarları, kelimenin aynı anlamda kullanıldığı benzer pasajlarda, ayeti kimi zaman unutmak kimi zaman görmezlikten gelmek kelimesi ile tercüme

⁸⁷ Nitekim tefsirler kelimeye terk etmek anlamı da vermişlerdir. Bkz. ed-Ḍaḥḥāk b. Muzāḥim, *Tefsīru'd-Ḍaḥḥāk*, tah. M. Ş. Aḥmed ez-Zāvītī (Kahire: Dāru's-Selām, 1419/1999), c.1, s.412; et-Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.11, s.549; İbn Ebī Ḥātim, *Tefsīru'l-Kur'āni'l-Azīm*, c.6, s.1832; eṣ-Şa'lebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.66.

⁸⁸ İfadenin izahı ve yol açacağı sorunlar hakkında Bkz. Düccane Cündioğlu, *Kur'an ve Dil'e Dair* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2005), ss.76-77.

edebilmişlerdir.⁸⁹ Bu durumun, dikkatsizlik sonucu gözden kaçan bir durum olduğu düşünülebilir. Ancak kanaatimizce asıl neden, kelimenin çok bilinen bir fiil olmasından ötürü *vucūh*unun olabileceğinin düşünülmemesidir. Meâllerin pek çoğunun da tefsirlerden bağımsız olarak yazılmaya çalışılmasıysa durumun farkına varmayı engellemiştir.

Bazı meâller ise tefsirleri göz önünde bulundurmakta ve kelimenin *vucūh* sahibi bir kelime olduğuna işaret etmektedirler. Örneğin, M. A. S. Abdel Haleem ayete şöyle anlam vermiştir: “The hypocrites, both men and women, are all the same: they order what is wrong and forbid what is right; they are tight-fisted. They have ignored God, so He has ignored them. The hypocrites are the disobedient ones.”

O, kelimeye “ignore” –Türkçesiyle “görmezden/bilmezden gelmek, göz ardı etmek”⁹⁰— anlamını vermekle kalmamış, göz ardı etmek anlamını içeren her ayette, okuru, bir dipnotla ilk defa ilgili açıklamayı yaptığı 7/el-A’râf:51’in dipnotuna göndermiştir: “‘Ignore’ one of the meanings of the Arabic *nasiya* normally translated as ‘forget’.” (‘Göz ardı etmek’, normalde ‘unutmak’ olarak tercüme edilen Arapça *nasiye* [fili]nin anlamlarından bir tanesidir.)

A. Yusuf Ali de kelimenin *vucūh*una dikkat eden meâl yazarlarından. O, yaptığı İngilizce meâlde, dipnot yardımıyla kelimenin *vucūh*una işaret etmiştir: “The Hypocrites, men and women, (have an understanding) with each other: they enjoin evil, and forbid what is just, and are close with their hands. They have forgotten Allah; so He hath forgotten them. Verily the Hypocrites are rebellious and perverse.” Ali, bu meâli, dipnottaki “Compare VII/51 and note 1029. They ignore God: and God will ignore them” (7/el-A’râf:51 ve 1029 no’lu notla karşılaştır. Onlar Allah’ı umursamadılar: ve Allah onları umursamayacak) ifadeleri ile izah etmiş ve açıklama getirdiği ilk noktaya atıfta bulunmuştur.

“Unutmak” kelimesinin Türkçe’deki silik (az kullanılan) anlamının (bkz. Şekil.1) bazı meâl yazarları tarafından parantez içi cümlelerle netleştirilmeye çalışıldığı da vâkîdir. Örneğin Ali Fikri Yavuz 9/et-Tevbe:67’deki ayeti: “Münafık erkeklerle münafık kadınlar, birbirine benzerler. Onlar, kötülüğü emrederler, iyilikten alikoymaya çalışırlar. Ellerini sıkı tutarlar (hayır yapmazlar). Allah’ı (ona itaatı) unuttular, Allah da onları unuttu

⁸⁹ Örneğin bkz. H. Elmalı ve Ö. Dumlu’nun 20/Ṭā-Hā:126 ve 45/el-Cāsiye:34 mealleri.

⁹⁰ Cambridge Dictionary, <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/turkish/ignore?q=ignore> (10.04.2013)

(hidayetinden mahrum etti). Doğrusu münafıklar hep fasıktırlar” şeklinde tercüme etmiştir.

Örnek 3: 32/es-Secde:14

فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا إِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

Ömer Öngüt: “Bu gününüzle karşılaşmayı unutmanızın cezası olarak tadın! Doğrusu biz de sizi unuttuk. Yaptıklarınızdan dolayı tadın ebedî azabı!”

Hüseyin Atay: “Bugüne kavuşmayı unutmanızın karşılığını görün; doğrusu, Biz de sizi unuttuk, yaptıklarınıza karşılık ebedî azabı tadın.”

Mehmet Çakır: “Artık bugünü unutmanızın cezasını çekin. Şimdi de biz sizi unutacağız.”

Salih Akdemir: “[Biz o gün onlara] ‘Madem ki bugüne kavuşmayı unuttunuz, o halde [şimdi azabı] tadın bakalım! [Siz bizi nasıl unuttuysanız, şimdi de] Biz sizi unutmüş bulunuyoruz. Öyleyse yapmış olduklarınızdan dolayı, sonsuzluk azabını tadın bakalım!’ diyeceğiz.”

Ahmed Davudoğlu: “(Onlara melekler tarafından), ‘O halde bugünüze kavuşmayı unuttuğunuz için tadın azabı! Biz de sizi unuttuk. Yaptıklarınız yüzünden tadın bakalım ebediyet azabını!’ (denilecek).”

Suat Yıldırım: “Öyleyse, siz nasıl bugünkü buluşmayı unuttunuz ve bu unutmayı ömür boyu sürdürdüyseniz, Biz de bugün sizi unuttuk. Yaptıklarınızdan ötürü, tadın bakalım sürekli azabı!”

Görüldüğü gibi bu ayette de diğer ayetlerde olduğu gibi Allah’ın kıyamette bazı kullarını *nisyan*ından bahsedilmektedir.⁹¹ Ancak bu ayette, ayetin sonundaki kısım Allah’ın unutmasının kâfirleri ebedî azapta bırakması olduğuna açıkça işaret edilmiştir. Dolayısıyla ayetin siyâkı manayı anlamaya vesile olmaktadır. Ancak kanaatimizce kelimeye “umursamamak” anlamını içeren bir kelimenin konması anlamın pekiştirilmesi açısından daha iyi olacaktır. Örneğin Mustafa İslâmoğlu ayete: “Haydi, bu buluşma gününü hatırlanmaya değer bulmadığınız için azabı tadın bakalım! Çünkü artık Biz de sizi hatırlanmaya değer bulmuyoruz. Haydi, yapmakta ısrar ettiklerinizden dolayı ebedî mahrumiyeti tadın!” şeklinde meâl vermiştir.

⁹¹ Ayete terk etmek anlamı veren tefsirler için bkz. ed-Daḥḥāk, *Tefsīru’l-Daḥḥāk*, c.2, s.670; et-Taberī, *Cāmi’u’l-Beyān*, c.18, s.606; İbn Ebī Ḥātim, *Tefsīru’l-Ḳur’āni’l-‘Azīm*, c.9, s.3106; ‘Alī b. Aḥmed el-Vāḥidī, *et-Tefsīru’l-Basīṭ*, tah. Şālih b. ‘Abdillāh el-Fevzān (Riyad: Silsiletu’r-Rasā’ili’l-Cāmi’iyye, 1430), c.18, s.147; Hüseyin b. Mes’ūd el-Begāvī, *Me’ālimu’t-Tenzil* (Riyad: Dāru’t-Ṭaybe, 1417/1997), c.6, s.303; Ebū’l-Leyṣ es-Semerḳandī, *Baḥru’l-‘Ulūm*, tah. Muḥammed Maṭaracī (Beyrut: Dāru’l-Fikr, tsz), c.3, s.33.

İsmâil Hakkı İzmirli ise “İşte bu güne kavuşmağı unutmamız sebebiyle azabı tadın. Siz unudunca biz de sizi unuttuk. Amellerin cezası olarak daim azabı tadın” meâlini verdikten sonra dipnotta “Cehennemde bıraktık” izahını yapmıştır. Aynı şekilde Hasan Basri Çantay da “O halde şu gününüze kavuşmayı unuttuğunuza mukaabil tadın (azâbı)! Doğrusu (şimdi) biz de sizi unuttuk! Yapmakta (ısrar) ettiğiniz (kötülükler) yüzünden tadın o ardi arkası kesilmeyen azâbı!” meâlini dipnottaki “Azâbda bıraktık. ‘Celâleyn, Ebüssüud, Medârik’” ifadeleri ile açıklamıştır.

Net bir şekilde görülmektedir ki meâl yazımında tefsirleri referans alan meâller kelimelerin *vucûh* özelliklerini de dikkate almış ve kanaatimizce diğerlerinden daha isabetli bir anlamı okura ulaştırmayı başarmışlardır.

Örnek 4: 45/el-Câşiye:34

وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسَاكُمْ كَمَا نَسَيْتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ

Hüseyin Atay: “Onlara: ‘Bugüne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi, Biz de bugün sizi unuttuk; varacağınız yer ateştir, yardımcılarınız da yoktur.’”

Ömer Öngüt: “Onlara denilir ki: ‘Siz nasıl ki bugüne kavuşacağınızı unuttuysanız, biz de bugün sizi unuttuk. Yeriniz ateştir, yardımcılarınız da yoktur.’”

Mevdûdî: “Ve kendilerine: ‘Bugünkü buluşmayı nasıl ki unuttuysanız, bugün aynı şekilde biz de sizi unuttuk. Varacağınız yer şimdi cehennemdir ve size yardım edecek kimse de yoktur’... denilecektir.”

Elmalı-Dumlu: “Ve şöyle denilecek: ‘Siz bugüne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi Biz de sizi unuttuk. Sizin yeriniz cehennemdir. Sizin için hiçbir yardımcı da yoktur.’”

Arthur J. Arberry: “And it shall be said, ‘Today We do forget you, even as you forgot the encounter of this your day; and your refuge is the fire, and you shall have no helpers’...”

Osman Nebioğlu: “Denir ki: ‘Siz bugüne kavuşmağı nasıl unuttu iseniz, bugün de Biz sizi öyle unutacağız. Yurdunuz ateştir; hiçbir yardımcınız yoktur.’”

Tipki yukarıda zikrettiğimiz örneklerde olduğu gibi bazı meâller buradaki *nisyâm* unutmak anlamında tercüme etmişler ve böylelikle ifadenin muğlâk bir hal almasına yol açmışlardır. Hâlbuki meâl, Ali Fikri Yavuz, Ömer Rıza Doğrul, Muhammed b. Hamza ve diğer bazı meâl yazarlarının

yaptığı gibi daha net şekilde tercüme edilebilirdi. Yavuz, Doğrul ve Muhammed b. Hâzma'nın meâlleri şu şekildedir:⁹²

Ali Fikri Yavuz: “Ve (onlara şöyle) denir: ‘-Siz bu gününüze kavuşmayı unutmuş olduğunuz gibi, biz de bugün sizi unutacağız (sizi ateşte bırakacağız). Yeriniz ateştir; ve size yardımcılarından hiç bir kimse yoktur.’”

Ömer Rıza Doğrul: “Onlara denecek ki: ‘Bugüne kavuşmayı nasıl ihmal ettiyseniz, Biz de sizi bırakacağız. Sizin yurdunuz ateştir. Size yardım edecek yardımcıları da yoktur.’”

Muhammed b. Hâzma: “Dakı eyidildi: ‘Bugün **koyavuz sizi ya'nî odda**, nite kim **kodunuz –yâ unıtdunuz–** görmegini gününüzün uşbu. Dakı turağunuz yir, oddur; dakı yokdur sizün hiç arka viriciler’.”⁹³

Örnek 6: 20/Ṭā-Hā:126

قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى

Abdülbâki Gölpinarlı: “Böylece der, sana delillerim geldi de unutuverdin onları, işte sen de tıpkı o çeşit unutulmadasın bugün.”

Ümit Şimşek: “‘Öyleydin,’ buyurur Allah. ‘Fakat âyetlerimiz sana geldiğinde sen onları unuttun. Bugün de sen böyle unutulursun’.”

Kandemir-Zavalsız-Şimşek: “Allah şöyle buyurur: ‘Bak, neden: Âyetlerimiz sana geldiğinde sen onları unutmuşsun. Bugün de aynı şekilde sen unutulacaksın’.”

Yaşar Nuri Öztürk: “Allah buyurur: ‘Âyetlerimiz sana geldiğinde sen böyle unutmuşsun; bugün de sen aynı şekilde unutuluyorsun’.”

⁹² Tefsirlerde ayetin terk etmek anlamında kullanıldığını ifade edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Muḳâtil b. Suleymân, *Tefsîru Muḳâtil b. Suleymân*, c.3, s.842; Hüd b. Muḳakkem el-Huvvârî, *Tefsîru Kitâbüllâhi 'l-Azîz*, tah. Belhâc b. Sa'îd Şerîfî (Beyrut: Dâru'l-Ġarbi'l-İslâmî, 1990), c.4, s.142; eṭ-Ṭaberî, *Câmi'u'l-Beyân*, c.21, s.108; Ebû Ḥayyân el-Endelusi, *Tefsîru'l-Baḥri'l-Muḥîṭ*, tah. 'Â. A. 'Abdulmevcüd & 'A. M. Mu'avvaḍ (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1422/2001), c.8, s.52.

⁹³ XV. yüzyıl başlarında yapılmış bir tercümenin kelimeye verdiği anlamın dahi günümüzdeki pek çok meâlden daha isâbetli olması düşündürücüdür. Eserin muhakkiki Ahmet Topaloğlu meâl hakkında şunları söylemektedir:

“Mütercim Kur'an'ı Türkçeye çevirirken, şüphesiz ki birçok Arapça tefsire başvurmuştur. Kur'an metnindeki her kelimenin manasını, çeşitli kaynaklara bakmak suretiyle, iyice anladıktan sonra ona en uygun Türkçe karşılığı bulmağa çalışmıştır. Ayrıca tefsir mahiyetindeki kısa açıklamaları da yine bazı Arapça tefsirlerden almış olmalıdır. Sayfa kenarına yazılan bu izahlarla birkaç tefsiri karşılaştırarak, mütercimim, Kaadî Beyzâvî'nin (ö. 685/1286) *Envâru't-tenzil ve esrâru't-te'vil* adlı tefsiriyle, Ebu'l-Kaasım Cârullâh Mahmûd ez-Zemaşerî'nin (ö. 538/1143) *el-Keşşâf 'an hakaa'iki't-tenzil* ve Ebû'l-Berekât Abdullah bin Ahmed bin Mahmûd en-Nesefî'nin (ö. 710/1310) *Medârikü't-tenzil ve haka'iku't-te'vil* isimli tefsirlerini esas aldığını ve bir çok açıklamalarını aynen tercüme ettiğini tesbit ettik” (Muhammed b. Hâzma, *Kur'an Tercümesi*, c.1, s.23).

Mustafa İslâmoğlu: “(Allah) ‘Böyle gerekiyordu’ diyecek, ‘Sana Bizim âyetlerimiz ulaşmıştı, fakat sen onları unutmuşsun; sonuçta bugün de sen unutulacaksın’.”

Meâllerde kelimeye, Türkçedeki belli belirsiz “unutmak” anlamından ziyade gereken önemi vermemeyi, üstünde durmamayı niteleyebilecek daha net bir kelime ile mana verilebilirdi. Nitekim aşağıdaki meâller daha isabetli bir tercihte bulunmuştur:

Şaban Piriş: “-İşte böyle, sana ayetlerimiz gelmişti de sen onları ihmal etmişin? Bugün sende ihmal edilirsin, der.”

Bekir Sadak: “Allah ona, ‘Bak, neden: Âyetlerimiz sana geldi ama sen onları unuttun; bugün de sen, unutulup terk edilmiş olacaksın’ diyecektir.”

Suat Yıldırım: “Buyurur ki: ‘Bu böyledir. Nasıl âyetlerimiz sana geldiğinde sen onları unuttuysan, bu gün de sen öyle unutulur, bir kenara atılırsın’.”

Elmalı-Dumlu: “Allah: ‘Öyleydin, ancak âyetlerimiz sana geldi de sen onları görmezlikten geldin. Böylece sen de bugün unutuldu’ der.”

Salih Akdemir: “Allah ise: ‘İşte şunun için: Âyetlerim sana gelmişti; ama sen onları umursamamıştın. İşte bugün de sen umursanmayacaksın.’... diyerek karşılık verecektir.”

Görüldüğü gibi, bu kısma kadar verdiğimiz örneklerde, ayetler birbirine benzer konular ihtiva etmektedir. Bu ayetlerde bazı meâller, *nisyāna* unutmak dışında bir anlam takdir etmezken; bazıları “ihmâl etmek, umursamamak” gibi kavramlarla *nisyān*ın daha net bir anlama kavuşmasına çalışmışlardır.⁹⁴ Benzer bir konuda tüm ayetleri bahis konusu etmemizin sebebi, aynı şahısların, aynı bağlamda ve aynı kelimelerle zikredilen bir olaya nasıl farklı manalar verebildiğini göstermektir ve okurun bir karşılaştırma yapabilmesine imkân tanımaktır.⁹⁵ Örneğin, İslâmoğlu, tefsirlerden yararlanarak oluşturduğu meâlinde, pek çok ayette kelimenin içerdiği “göz ardı etmek” anlamını ihtivâ eden ifadeler kullanmıştır.⁹⁶ Ancak

⁹⁴ Ayetin terk etmek anlamında kullanıldığını gösteren tefsirler için bkz. Yahyâ b. Sellâm, *Tefsîru Yahyâ b. Sellâm*, tah. Hind Şelebî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004), c.1, s.290; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru İbn Ebî Zemenîn*, c.1, s.530; eṭ-Ṭaberî, *Câmi'ü'l-Beyân*, c.16, ss.202-203; el-Huvvârî, *Tefsîru Kitâbillâhi'l-'Azîz*, c.3, s.58; el-Vâhidî, *et-Tefsîru'l-Basîṭ*, c.14, s.553; İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, c.7, s.2441.

⁹⁵ Tüm meâllerde bu özelliği göstermek sayfa sayısını kabartmaya ve gereksiz yere sözü uzatmaya yol açacağından bu kısımda birkaç meâl ile durum örneklendirmeye gidilmiştir. Ayrıntılı bilgi isteyenler meâllerde kelimeye verilen manaları işaret ettiğimiz tabloya bakabilir. Bkz. Tablo 1-2-3.

⁹⁶ Bkz. 7/el-A'râf:51, 53, 165; 9/et-Tevbe:67; 32/es-Secde:14; 45/el-Câsiye:34 ve 20/Tâ-Hâ:115 için yazılan dipnotlar.

aynı bağlamda geçen bu ayetin meâlinde o, kelimeye ne aynı anlamı vermiş ne de kelimenin bu anlamına işaret etmiştir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, bu gibi durumların gözden kaçması, çok bilinen bir kelime olmasından ötürü mananın tefsirlere bakmadan verilmesi ya da tefsirlerden hiç yararlanmadan Arapça yardımıyla meâl yazmaya çalışılmasından kaynaklandığı düşünülebilir.⁹⁷

Örnek 7: 18/el-Kehf:73

قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا

H. Basri Çantay: “(Musa): ‘Unutduğum şeyden dolayı, dedi, beni muaheze etme. Şu işimde (arkadaşlığımızda) bana güçlük yükleme’.”

DİB: “Mûsâ, ‘Unuttuğum için bana çıkışma ve bu işimde bana güçlük çıkarma!’ dedi.”

Mustafa İslâmoğlu: “(Musa) ‘Bir anlığına boş bulundum diye beni azarlama ve beni yaptığım bu yanlıştan dolayı köşeye sıkıştırma!’ dedi.”

TDV: “Musa: Unuttuğum şeyden dolayı beni muaheze etme; işimde bana güçlük çıkarma, dedi.”

Ali Bulaç: “(Musa:) ‘Beni, unuttuğumdan dolayı sorgulama ve bu işimden dolayı bana zorluk çıkarma’ dedi.”

Hakkı Yılmaz: “Mûsâ: ‘Unuttuğum şeyle beni cezalandırma ve işimden dolayı bana güçlük çıkarma!’ dedi.”

İncelediğimiz meâller içerisinde bu kelimeye “terk etmek” anlamı veren yahut kelimenin bu anlamda da kullanılabileceğini beyan eden hiçbir meâle rastlanmamıştır. Hâlbuki tefsirlerde ve belâgat kitaplarında, bu kelimenin

⁹⁷ Ancak bazı meâller için sorun, çok daha derinlerdedir. Sorun, biraz Arapça bilen bir kişinin dahi meâl yazabileceğini düşünmesinde yatmaktadır. Nitekim her gün, yeni yazılmış bir meâlle karşılaşmamız, fikrimizi teyit eder mahiyettedir. Farklı alanlarda uzmanlaşmış kişiler dahi meâl yazmaya başlamıştır. Bu eylemi tefsirlerden yararlanarak yapmaları durumunda hiçbir sıkıntı yoktur ancak bunu yapmadan salt Arapça ile ve önüne birkaç meâl açıp meâl yazmaya kalkmak, meâl yazımına verilen önemin ne derecede olduğunu açıkça gözler önüne sermektedir. Uzun yıllar içerisinde yazılan meâller, tablolar yardımıyla incelenirse, problemli tercüme sayısının asgari seviyeye düştüğü daha net görülecektir. Aynı hususa dikkat çeken Cündioğlu, meâl yazımının küçümsenmesini gözler önüne seren hoş bir karşılaştırma yapmaktadır:

“... Elmalılı Hamdi Yazır tefsirini 12 senede tamamladığı halde demiştir ki: ‘Ben bu tefsire yeteri kadar zaman ayıramadım. Aslında bu iş için en az 25-30 sene gerekliydi’ Şimdi siz bana 10-15 yılda yapılmış herhangi bir Türkçe meâl gösterebilir misiniz? Piyasada bulunan tercüme için –meâli yapanların kendi ifadelerine göre- en fazla 3 yıl emek harcanmaktadır. Üstelik bu üç sene içerisinde sırf bu işle uğraşmış da değildir.”

Bugün piyasada meâli bulunan kimselerin biyografilerini inceleyin, göreceksiniz ki çoğu Arapçadan Türkçeye herhangi bir makale bile tercüme etmiş değillerdir. İlk denemelerini Kur'an-ı Kerim üzerinde yapmışlardır...” [Çev. Not. Her ne kadar günümüzdeki bazı meâllerin 10 seneyi aşkın zaman zarfında hazırlandığı bilinmekteyse de bu durum, vurgulanmaya çalışılan hususun gözden kaçırılmasına yol açmamalıdır.] (Cündioğlu, *Kur'an ve Dil'e Dair*, ss.67-68.)

me'arīdi'l-kelām ile söylendiği de ifade edilmiştir. Dolayısıyla Hz. Mûsâ'nın, yol arkadaşından kendisini muahaze etmemesini istemesi, sözünü unutmamasından değil, terk etmesinden kaynaklanmış da olabilir.⁹⁸ Ancak bu hususun meâllere yansımaması okurun Kur'an'ı anlama ufkunu daraltacaktır. Gerekçeli meâl yazarlarının dahi konuya temas etmemeleri şaşırtıcıdır.

Kanaatimizce bir meâl yazarının, (görüşü benimsemese dahi) ayetin farklı bir anlamaya da müsait olduğunu belirtmesi ve ayet hakkındaki algısını okura dayatmaması gerekir. Bu yüzden, 18/el-Kehf:73 ayetini meâllendirilirken, bir dipnotla, ayetin bu şekilde anlaşılabilirliğinin de belirtilmesi ve bunun tefsirlerden referans gösterilerek yapılması, kanaatimizce daha isabetli olacaktır.

Örnek 7: 20/Ṭā-Hā:88

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ فَأَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَىٰ فَنَسِيَ

Ali Bulaç: “Böylece onlara böğüren bir buzağı heykeli döküp çıkardı, ‘İşte, sizin ve ilahınız, Musa'nın ilahı budur; fakat (Musa) unuttu’ dediler.”

Kandemir-Zavalsız-Şimşek: “Böylece Sâmirî onlara böğüren bir buzağı heykeli yaptı. Sâmirî ve adamları: ‘İşte sizin de Mûsâ'nın da ilâhı budur; fakat o bunu unuttu’ dediler.”

Suat Yıldırım: “Derken o, ahali için böğürme marifeti olan bir buzağı heykeli döküp çıkardı. Samirî ve arkadaşları: ‘İşte bu, sizin de, Mûsâ'nın da tanrısıdır, ama Mûsâ bunu unuttu!’ dediler.”

Zafrulla Khan: “Then he produced a calf for them, a lifeless body which made a meaningless sound. He and those with him said: This is your god and the god of Moses. He has forgotten it and left it behind.”

Yukarıdaki meâller ayetin yalnızca tek bir anlamına temas etmiş, bu sözün es-Sâmirî ve arkadaşları tarafından söylendiğini ifade etmişlerdir. Ancak tefsirlerden bazıları, ayetin başka manalara delâlet edebileceğine de

⁹⁸ İbn Ebî'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-Belâğa*, tah. M. Ebû'l-Faḍl İbrâhîm (Byy: Dâru lhyā'i'l-Kutubi'l-'Arabīyye, tsz), c.6, s.360; er-Râgib el-İşfehânî, *Muḥâḍarātu'l-Udeba' ve Muḥâverātu'ş-Şu'arâ ve'l-Bulegâ* (Beyrut: Şeriketu Dâri'l-Erkâm b. Ebî'l-Erkâm, 1420), c.1, s.157; es-Şa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, c.6, s.184; Muhammed b. 'Umar ez-Zemaşşerî, *Tefsîru'l-Keşşâf'an Haḳâ'iki't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekâvil fî Vucûhi't-Te'vîl*, tah. 'Abdurrazzâk Mehdî (Beyrut: Dâru'l-lhyā'i't-Turâşî'l-'Arabî, tsz), c.2, s.687; el-Begavî, *Me'âlimu't-Tenzîl*, c.5, s.190; Şemsuddîn el-Ḳurṭubî, *el-Câmi' li-Aḥkâmi'l-Ḳur'ân* (Beyrut: Dâru lhyā'i't-Turâşî'l-'Arabî, 1966), c.11, s.20; eṭ-Ṭaberî, *Câmi'u'l-Beyân*, c.15, s.338; Muhammed b. Hüseyin el-Ḳummî en-Neysâbüri, *Tefsîru Garâ'ibi'l-Ḳur'ân ve Rağâ'ibi'l-Furḳân* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmīyye, 1996), c.4, s.449. Ayrıca bkz. Ebû Ca'fer eṭ-Ṭahâvî, *Şerhu Muşkili'l-Âsâr*, tah. Şu'ayb el-Arna'ût (Beyrut: Mu'essesetu'r-Risâle, 1408/1987), c.7, s.366.

işaret etmişlerdir.⁹⁹ Bazı meâllerde bu hususa dikkat edilmiş ve ayetlerin muhtemel anlamlarına dipnot vesilesiyle temasta bulunulmuştur. Hamidullah ve TDV meâlleri, bu ayetin meâlinde mezkur duruma dikkat etmiştir:

Muhammed Hamidullah: “Sonra, o, onlara böğüren bir buzağı heykeli çıkardı. Sonra herkes ‘Bu sizin de Musa’nın da tanrısıdır ama o unuttu’ dediler.”

Hamidullah ayet meâlinin dipnotuna “Şüphesiz Sâmirî kendi dinini unuttu” ifadesini de koymuştur. Yine TDV meâli aynı hususa dikkat çekmiş ve ayete “Bu adam, onlar için, böğürebilen bir buzağı heykeli icat etti. Bunun üzerine: İşte, dediler, bu, sizin de, Musa’nın da tanrısıdır. Fakat onu unuttu” şeklinde mana verdikten sonra ayetin dipnotunda “Âyetin son cümlesi, müfessirler tarafından iki şekilde yorumlanmıştır; ilki şöyledir: ‘Fakat Musa bu buzağının tanrı olduğunu unuttu’ Allah’ı başka yerde aramaya kalkıştı. Bu anlayışa göre bu sözü söyleyenler, Sâmirî ve taraftarlarıdır. İkinci yoruma göre ayetin manası şöyledir: ‘İşte Sâmirî Allah’ı unuttu’; ondan ve tebliğ edilen hak dinden yüz çevirdi” ifadelerine yer vermiştir.

Hamidullah ve TDV’nin yaptıkları meâlde farklı anlamlandırmaya müsait olan ayetlerde dipnotlarda ayetin muhtemel diğer manasını da dâhil etmeleri takdir edilmesi gereken bir husustur. Ancak “فَسِي” kelimesiyle, Allah’ın es-Sâmirî ve arkadaşlarının durumunu tasvir ettiğini ifade eden rivayetler, “نَسِي” fiiline unutmak anlamı değil “terk etmek” anlamı vermişlerdir. Yani “فَسِي” ifadesi, “es-Sâmirî Allah’ın Mūsâ’ya gönderdiği dini yani İslâm’ı terk etti”¹⁰⁰ veya “İmanını terk etti”¹⁰¹ gibi anlamlara gelmektedir. Ayetin daha farklı şekillerde tefsir edildiği rivayetler de vardır. İbn ‘Abbās’tan gelen bir rivayete göre, ayetteki ifadenin tamamı es-Sâmirî ve arkadaşlarına aittir ve “نَسِي” fiili “terk etmek” anlamındadır. Buna göre,

⁹⁹ Pek çok meâl, ayete yukarıdaki gibi anlam vermiş ve ayetin farklı anlaşılabilmesine hiç temas etmemiştir. Ancak tefsirler, bu ayetin farklı anlaşılabilmesini de ortaya koymuşlardır. Mesela, bu sözün es-Sâmirî ve arkadaşları tarafından Hz. Mūsâ için söylendiği düşünülebilir. Buna göre mana “Mūsâ onu burada unuttu da aramaya gitti” şeklinde olur. Nitekim yukarıdaki meâller de bu anlayışın bir yansımasıdır. Ancak aynı ifadenin yalnızca “فَسِي” ifadesine kadarki kısmının es-Sâmirî ve arkadaşlarının sözü olduğu da düşünülebilir. Bu durumda “فَسِي” ifadesi, es-Sâmirî ve arkadaşlarının durumunu tasvir eden bir söz olacaktır. Bkz. el-Kâdî Nâşiruddîn el-Beydâvî, *Envâru’l-Tenzîl ve Esrâru’l-Te’vîl* (İstanbul: Dersaadet, tsz), c.2, s.55; İsmâ’îl b. ‘Umar İbn Keşîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîm*, tah. Sâmi b. Muhammed Selâme (Riyad: Dâru Taybe li’n-Neşr ve’t-Tevzî’, 1420/1999), c.5, s.311.

¹⁰⁰ Et-Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, c.16, s.140; el-Vâhidî, *et-Tefsîru’l-Basîf*, c.14, s.501.

¹⁰¹ El-Beydâvî, *Envâru’l-Tenzîl*, c.2, s.55.

mana, “Mūsā Rabbini aramaya gitti, ancak Rabbinin burada olduğunu bilmiyordu. O (Rab) burada”¹⁰² şeklindedir.

Eṭ-Ṭaberī, bu rivayetleri zikretmeden evvel, rivayetlerin, Tanrı'nın konumu¹⁰³ ile alakalı olduğunu ifade etmiştir. Ancak rivayetlerde geçen “صلّ” gibi ifadeler, Es-¹⁰⁴” عنه فلم يهتد له”, “طلب هذا موسى فخالفه الطريق”, “أخطأ الربّ العجل”, “مūsā (buzağı heykelinin ilahlığını) terk etti” yani “(Buzağı heykelinden) yüz çevirdi/Ona iman etmedi ve o da Mūsā'ya hidayet etmedi”, “Mūsā bunu aradı ama onun yolunu benimsemedi, muhalefet etti”, “Buzağı olan Rabbi hususunda hataya düştü” anlamlarına da gelebilir.

Örnek 8: 20/Ṭā-Hā:115

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلِ فَنَسِيَ وَكَمْ تَجِدُ لَهُ عَزْمًا

Osman Nebioğlu: “Gerçekten Biz bundan önce Âdem’le de bir ahid yapmıştık; fakat o unuttu: ‘Biz onda bir kasıt görmedik’.”

Sıtkı Gülle: “Andolsun gerçekten biz daha önce Âdem’e ahit/emir verdik de unuttu. Biz onda bir kararlılık bulamadık.”

Abdülbaki Gölpınarlı: “Andolsun ki daha önce Âdem’le de ahitlemiştik de unutmıştu ve onu, bilerek, isteyerek günah işleyen bir adam olarak da bulmamıştık.”

İncelediğimiz ayette yer alan “*nisyān*”, pek çok meâlde yine unutmama anlamında kullanılmıştır. Hâlbuki şeytanın, Allah’ın melek olmamaları için ağaca yanaşmalarını istemediğini söylemesi,¹⁰⁷ Hz. Âdem ve Ḥavvâ’nın iyiliklerini istediğine dair yemin etmiş olması,¹⁰⁸ Hz. Âdem’in şeytanın Allah adına yemin ederek caymasını düşünemeyerek bu fiili işlediğini beyan etmesi,¹⁰⁹ Hz. Âdem’in yasak ağaca yanaşmasının unutmama mahsulü

¹⁰² İbn Ebi Hâtim, *Tefsīru l-Kur’āni l-‘Azīm*, c.7, s.2432.

¹⁰³ Bazı rivayetlerde es-Sāmīrī’nin: “Yanıbaşındaki Tanrısını bıraktı da O’nu başka yerde aramaya gitti” gibi ifadeleri yer almaktadır. Tanrı’nın konumu ifadesi ile kastetmek istediğimiz husus budur.

¹⁰⁴ Eṭ-Ṭaberī, *Cāmi’u l-Beyān*, c.16, s.141.

¹⁰⁵ Eṭ-Ṭaberī, *Cāmi’u l-Beyān*, c.16, s.141.

¹⁰⁶ Eṭ-Ṭaberī, *Cāmi’u l-Beyān*, c.16, s.141.

¹⁰⁷ 7/el-A’rāf:20.

¹⁰⁸ 7/el-A’rāf:21.

¹⁰⁹ Kurt, “Kur’ân’da Peygamberler ve Günah,” s.119.

olmadığını açıkça gösteren delillerdir. Nitekim er-Râzî de Hz. Âdem'in 7/el-A'râf:20-21 ayetlerini, itab edilmesini, hatta asi olmakla nitelendirilmesini delil olarak Hz. Âdem'in unutmadığını söylemenin mümkün olduğunu ifade etmiştir.¹¹⁰

Delayısıyla Hz. Âdem şeytanın iğvasına kanarak Allah'a verdiği sözü terk etmiş,¹¹¹ Allah'ın emrine muhalefette bulunmuş, şeytanın vesvesesine itaat etmiştir.¹¹² Allah da Hz. Âdem'e *uşā* ve *ğavā* fiillerini izafe etmiş¹¹³ ve onu sözünde azimli yani sabırlı¹¹⁴ ve emredileni koruyan¹¹⁵ olarak bulmadığını beyan etmiştir.¹¹⁶ Nitekim ilk dönem tefsirlerinin çoğu da bu görüşü tercih etmiştir.¹¹⁷ Bunun yanında fiilin unutmak anlamında kullanıldığını ifade eden bir iki rivayet de yer almaktadır.¹¹⁸

Çoğu meâl yazarının, 20/Tā-Hā:115 ayetinde, ilk dönem tefsirlerinin büyük oranda ittifak ettiği bir hususu dipnotta dahi göstermemiş olması dikkat çekilmesi gereken bir husustur. Ancak Ümit Şimşek, Kandemir-Zavalsız-Şimşek ve TDV gibi bazı meâllerin bu hususu gözden kaçırmadığını belirtmeden geçemeyeceğiz. Örneğin TDV meâlinin ilgili dipnotunda şu açıklamayı yapma gereği duyulmuştur:

¹¹⁰ Fahrüddin er-Râzî, *İşmetü'l-Enbiyâ'* (Kahire: Mektebetü's-Şekâfeti'd-Dîniyye, 1986), s.52.

¹¹¹ Muḥammed b. Ya'kûb el-Fîrûzâbâdî, *Tenvîru'l-Mikbâs min Tefsîri İbn 'Abbâs* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1360), s.267; eş-Şa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, c.6, s.263; et-Ṭaberî, *Câmi'u'l-Beyân*, c.16, s.181 vd.; İbn Keşîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c.5, s.320; el-Begavî, *Me'âlimu't-Tenzîl*, c.5, s.297.

¹¹² Eş-Şa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, c.6, s.263; et-Ṭaberî, *Câmi'u'l-Beyân*, c.16, s.182.

¹¹³ 20/Tā-Hā:121.

¹¹⁴ 'Abdulhakk b. Gâlib İbn 'Aṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecîz fî Tefsîr-i Kitâbi'l-Azîz*, tah. 'Abdüsselâm 'Abduşşâfi Muḥammed (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1413/1993), c.4, s.67; İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c.7, s.2437; el-Begavî, *Me'âlimu't-Tenzîl*, c.5, s.297; et-Ṭaberî, *Câmi'u'l-Beyân*, c.16, s.183.

¹¹⁵ Et-Ṭaberî, *Câmi'u'l-Beyân*, c.16, s.184.

¹¹⁶ 20/Tā-Hā:115.

¹¹⁷ Eş-Şa'lebî tefsîrinde müfessirlerin çoğunun görüşünün bu yönde olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Eş-Şa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, c.6, s.263. Bilhassa ilk dönem tefsirleri ve bazı sonraki dönem tefsirleri incelendiğinde eş-Şa'lebî bu görüşünde haklı gözükmektedir. Çünkü İbn 'Abbâs, Muḳâtil, Yahyâ b. Sellâm, İbn Ebî Zemenîn, İbn Kuteybe, el-Vâhidî, el-Ferrâ, fiilin "terk etmek" anlamında kullanıldığını ifade etmişlerdir. Ayrıntılar için bkz. el-Fîrûzâbâdî, *Tenvîru'l-Mikbâs*, s.267; Muḳâtil b. Suleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Suleymân*, c.3, s.43; el-Ḥasen el-Başrî, *Tefsîru'l-Haseni'l-Başrî* (Kahire: Dâru'l-Ḥadîs, 1992), c.2, s.120; Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, *Me'âni'l-Kur'ân*, tah. A. Y. Necâti, M. 'Alî Neccâr & 'A. İ. Şelebî (Kahire: Dâru'l-Mişiyye li't-Te'lîf ve't-Terceme, tsz), c.2, s.188; Yahyâ b. Sellâm, *Tefsîr*, c.1, s.283; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîr*, c.1, s.528; 'Abdullâh b. Muslim İbn Kuteybe, *Te'vîlu Muşkâli'l-Kur'ân*, tah. S. A. Şakr (Kahire: Dâru'l-İhyâ'î'l-Kutubi'l-'Arabî, 1954), s.382; el-Vâhidî, *el-Vasîṭ fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, tah. 'Âdil Aḥmed 'Abdulmevcûd ve diğeri (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1415/1994), c.3, s.224; *el-Vecîz fî Tefsîri Kitâbi'l-Azîz*, tah. S. 'A. Dâvûdî (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1415/1995), c.2, s.707.

¹¹⁸ İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c.7, s.2437; et-Ṭaberî, *Câmi'u'l-Beyân*, c.16, ss.182-183; Fahrüddin er-Râzî, *Tefsîru Fahri'r-Râzî* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1401/1981), c.22, s.124.

Hız. Âdem, Allah'ın yasaklamasına rağmen, şeytanın teşviki ile yasaklanan ağacın meyvesinden yemiş, sözünde duramamıştı. İşte âyette Hız. Âdem'in bu davranışına işaret buyurulmakta ve onun, şeytanın teşvikine sabırlı ve kararlı olarak karşı koymadığı anlatılmaktadır. Ancak, âyetin son cümlesi, müfessirler tarafından şöyle de anlaşılmıştır: <<Fakat onu, günah işlemekte kararlı bulmadık.>> Çünkü Âdem, sonradan pişman olmuş ve tevbe etmişti.

Sonuç

Verilen tüm örneklerden de anlaşılacağı üzere Kur'an'da geçen “نسي” fiili ve türevlerine yalnızca unutmak anlamının verilmesi bazı problemleri de beraberinde getirmektedir. *Vucūh* ilmi ve tefsir merkezli meâl yazımı bu problemlerin ortadan kaldırılmasında büyük rol oynayan etmenlerdendir. Ayetlerin ihtiva ettiği anlamların okurlara daha net aktarılabilmesi için kelimenin muhtevi olduğu tüm anlamların irdelenmesi, bunun sonucunda bir tercih yapılarak ayetin meâlinin yapılması gereklidir. Makalede incelediğimiz “*nisyān*” kelimesi çerçevesinde düşünürsek, anlamın “unutmak” mı “terk etmek” mi olduğu hususunda tercih yapılmalıdır. Kelimenin birkaç anlamı muhtemil olması halinde ise yazarın, kendi algısını okura dayatmaması, okura, ihtimal dâhilindeki anlamları bir dipnot yardımıyla aktarması gerekmektedir. Yine makaledeki örnek üzerinden gidecek olursak unutmak ya da terk etmek anlamı metinde, diğer anlam dipnotta gösterilmelidir. Yapılacak her ayet meâlinde bu husus göz önünde bulundurulmalıdır. Bu metodun takibiyle *vucūha* dair nükteler fark edilebilecek, Kur'an'ın anlatmak istediği mesaj okuyuculara daha net ve aslına daha uygun bir halde sunulabilecektir.

Günümüzde pek çok insanın meâl yazabilmeyi yalnızca Arapça bilgisine indirgediği görülmektedir. Nitekim bu düşünce, her yeni gün farklı bir kişinin bir meâl yazmasına, dolayısıyla az sayıdaki nitelikli meâllerin yanında pek çok niteliksiz meâl de kitap raflarında yer almasıyla sonuçlanmaktadır. Meâl yazımının bu kadar basite indirgenmesi kabul edilmesi zor bir husustur. Hâlbuki bir meâl yazımı, tefsirlerde uzun uzadıya bahsedilen bir olayı irdelemek, en doğru görüşü seçip almak, manayı doğru kelimeler vasıtasıyla en kısa ve öz şekilde okura verebilmek ve bu süreci her ayet için ayrı ayrı tatbik etmek süreçlerinden geçmelidir. Böyle bir sürecinse tefsir yazımından çok daha zor olduğu aşikârdır. Çünkü bir fikri uzun uzadıya anlatmak, “efradını câmi ağıyârını mânî” olarak, kısa ve öz bir biçimde anlatmaktan çok daha kolay bir çabadır. Dolayısıyla böyle yoğun bir süreçten geçmeyen, tefsir literatüründen kopuk, yalnızca Arap dili grameri

ve sözlük yardımıyla yapılan bir meâlin, indî bir yorumdan öteye geçmesi pek mümkün gözükmemektedir.

KAYNAKÇA

- Ali, A. Yusuf. *The Holy Qur'an: Text, Translation and Commentary*. Maryland: Amana Corp., 1983.
- Abdel Haleem, M. A. S. *The Qur'an*. New York: Oxford University Press, 2010.
- 'Abdurrazzāk b. Hemmām eṣ-Şan'ānī. *el-Muşannef*. Tah. Ḥabīburrāḥmān al-A'zamī. Beyrut: el-Mektebetu'l-İslāmī, 1403.
- Akdemir, Salih. *Son Çağrı Kur'an*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2009.
- 'Alā'uddīn el-Buḥārī, 'Abdul'azīz b. Aḥmed. *Keşfu'l-Esrār 'an Uṣūli Faḥri'l-İslām el-Bezdevī*. Tah. 'Abdullāh Maḥmūd Muḥammed 'Umar. Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1418/1997.
- Albayrak, Hâlis. *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine: Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri*. İstanbul: Şule Yayınları, 1996..
- Altuntaş, Halil & Muzaffer Şahin. *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.
- Arberry, Arthur J. *The Koran Interpreted*. London: George Allen & Unwin Ltd.; New York: The Macmillan Company, 1955.
- Asad, Muhammad. *The Message of the Qur'an*. Gibraltar: Dār al-Andalus, 1993.
- Atay, Hüseyin. *Kur'an: Türkçe Çeviri*. Ankara: Atay ve Atay, 2002.
- Ateş, Süleyman. *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, tsz.
- el-Begāvī, Hüseyin b. Mes'ūd. *Me'âlimu't-Tenzil*. Riyad: Dāru't-Ṭaybe, 1417/1997.
- el-Beydāwī, el-Kādī Nāşiruddīn Ebū Sa'īd 'Abdullāh b. 'Umar. *Envāru't-Tenzil ve Esrāru't-Te'vil*. İstanbul: Dersaadet, tsz.
- Bulaç, Ali. *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*. İstanbul: Bakış Yayıncılık, tsz.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usûlü*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1976.
- el-Cevherī, İsmā'īl b. Ḥammād. *eş-Şihāḥ: Tācu'l-Luġa ve Şihāhu'l-'Arabiyye*. Tah. Aḥmed 'Abdulġafūr 'Aṭṭār. Beyrut: Dāru'l-İlm li'l-Melāyīn, 1399/1979.
- Cündioğlu, Dücane. *Kur'an ve Dil'e Dair*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2005.
- Çakır, Mehmet. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçesi*. Samsun, 2003.
- Çantay, Hasan Basri. *Kur'an-ı Hakim ve Meâl-i Kerim*. İstanbul: Ahmed Said Matbaası, 1962.
- eḏ-Ḍaḥḥāk b. Muzāḥim, Ebū'l-Kāsim. *Tefsiru'd-Ḍaḥḥāk*. Tah. Muḥammed Şukrī Aḥmed ez-Zāvītī. Kahire: Dāru's-Selām, 1419/1999.
- ed-Dāmegānī, Hüseyin b. Muḥammed. *İşlāhu'l-Vucūh ve'n-Nezā'ir fi'l-Ḳur'āni'l-Kerim*. Tah. Seyyidu'l-Ehl 'Abdul'azīz. Beyrut: Dāru'l-İlm li'l-Melāyīn, 1980.
- Davudoğlu, Ahmed. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli*. İstanbul: Bahar Yayınları, 1991.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir Usûlü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2008.
- Doğrul, Ömer Rıza. *Tanrı Buyruğu*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1980.
- Ebū Ḥayyān el-Endelusī, Muḥammed b. Yūsuf. *Tefsiru'l-Baḥri'l-Muḥīt*. Tah. 'Ādil Aḥmed 'Abdulmevcūd, 'Alī Muḥammed Mu'avvad. Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1422/2001.
- Elmalı, Hüseyin & Ömer Dumlu. *Ayet Ayet Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006.
- Erten, Mevlüt. "Kur'an'da 'Zevce' Kelimesi ve Türkçe'ye Çeviri Sorunu," *EKEV Akademi Dergisi* 7:17 (2003), ss.49-58.
- el-Ezherī, Ebū Mañşūr Muḥammed b. Aḥmed. *Tehzību'l-Luġa*. Tah. 'Abduselām Muḥammed Hārūn. Kahire: Dāru'l-Miṣriyye li't-Te'lif ve't-Terceme, 1964.
- el-Ferāhīdī, el-Ḥalīl b. Aḥmed. *Kitābu'l-'Ayn*. Tah. Meḥdī Maḥzūmī & İbrāhīm Sāmerrā'ī. Mu'essesetu'l-A'lemī li'l-Maṭbū'āt, 1408/1988.
- el-Ferrā', Ebū Zekeriyā Yahyā b. Ziyād. *Me'āni'l-Ḳur'ān*. Tah. Aḥmed Yūsuf Necāfī, Muḥammed 'Alā Neccār & 'Abdulfettāḥ İsmā'īl Şelebī. Kahire: Dāru'l-Miṣriyye li't-Te'lif ve't-Terceme, trsz.

- el-Feyyūmī, Ahmed b. Muhammed. *el-Mişbāhu'l-Munir fi Garibi's-Şerhi'l-Kebir*. Beyrut: el-Mektebetu'l-İlmiyye, tsz.
- el-Firūzābādī, Muhammed b. Ya'kūb. *Beş'uru Zevi't-Temyiz fi Letā'ifi'l-Kitābi'l-'Aziz*. Tah. Muhammed 'Alī en-Neccār. Beyrut: el-Mektebetu'l-İlmiyye, tsz.
- , *Tenviru'l-Mikbās min Tefsiri İbn Abbās*. Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1360.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Kur'an-ı Kerim ve Meali*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1374/1955.
- Gülle, Sıtkı. *Kelime Anlamli Kur'an-ı Kerim Meali*. İstanbul: Huzur Yayınevi, 1999.
- Hallāf, 'Abdulvahhāb. *İlmu Uşūli'l-Fiḫh*. Kahire: Maṭba'atu'n-Naşr, 1369/1950.
- Hamidullah, Muhammed. *Aziz Kur'an*. Terc. Abdülaziz Hatip & Mahmut Kanık. İstanbul: Beyan Yayınları, tsz.
- el-Hasen el-Başrī. *Tefsiru'l-Haseni'l-Başrī*. Derleyen Muhammed 'Abdurrahīm. Kahire: Dāru'l-Ḥadīs, 1992.
- el-Huvvārī, Hüd b. Muḥakkem. *Tefsiru Kitābillāhi'l-'Aziz*. Tah. Belḥac b. Sa'id Şerifi. Beyrut: Dāru'l-Garbi'l-İslāmī, 1990.
- Işıcık, Yusuf. *Kur'an Meali*. Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2010.
- İbn 'Aşūr, Muhammed Ṭahir. *et-Tahrir ve't-Tenvir*. Tunus: ed-Dāru't-Tūnisyye li'n-Neşr, 1984.
- İbn 'Atiyye, 'Abdulḥakḫ b. Gālib. *el-Muḥarraru'l-Veciz fi Tefsiri Kitābi'l-'Aziz*. Tah. 'Abdusselām 'Abduşşāfi Muhammed. Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1413/1993.
- İbn Dureyd, Ebū Bekr Muhammed b. el-Hasen. *Cemheretu'l-Luḡa*. Tah. Remzī Munir Ba'lebekkī. Beyrut: Dāru'l-İlm li'l-Melāyīn, 1987.
- İbn Ebī Ḥatīm, Ebū Muhammed 'Abdurrahmān. *Tefsiru'l-Kur'āni'l-'Azīm Musneden 'an Rasūlillāh ve's-Şahābe ve't-Tabi'in*. Tah. Es'ad Muhammed eṭ-Ṭayyib. Riyad: Mektebetu Nizār Muştafā el-Bāz, 1417/1997.
- İbn Ebī Şeybe el-Kūfī, Ebū Bekr 'Abdullāh b. Muhammed. *el-Muşannef fi'l-Eḥādīs ve'l-Āşār*. Tah. Kemāl Yūsuf el-Ḥūt. Riyad: Mektebetu'r-Ruşd, 1409.
- İbn Ebī Zemenin, 'Abdullāh b. Īsā. *Tefsiru İbn Ebī Zemenin*. Tah. Muhammed Ḥasen İsmā'ıl & Ahmed Ferid el-Mezidi. Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003.
- İbn Ebī'l-Ḥadīd, Muhammed b. Ebī'l-Huseyn. *Şerhu Nehci'l-Belāḡa*. Tah. Muhammed Ebū'l-Faḍl İbrāhīm. By: Dāru İhyā'i'l-Kutubi'l-'Arabiyye, tsz.
- İbn Fāris, Ebū'l-Huseyn Ahmed. *Mu'cemu Mekāyisi'l-Luḡa*. Tah. 'Abdusselām Muhammed Hārūn. Beyrut: Dāru'l-Fikr, 1399/1979.
- İbn Ḥicce el-Ḥamevī, Takıyyuddīn 'Alī b. 'Abdillāh. *Ḥizānetu'l-Edeb ve Gāyetu'l-Erab*. Beyrut: Dāru ve Mektebetu'l-Hilāl, 1987.
- İbn Keşir, Ebū'l-Fidā İsmā'ıl b. 'Umar. *Tefsiru'l-Kur'āni'l-'Azīm*. Tah. Sāmī b. Muhammed Selāme. Riyad: Dāru Taybe, 1420/1999.
- İbn Kuteybe, 'Abdullāh b. Muslim. *Te'vilu Muşkili'l-Kur'an*. Tah. Seyyid Ahmed Şakr. Kahire: Dāru'l-İhyā'i'l-Kutubi'l-'Arabī, 1954.
- İbn Manzūr, Muhammed b. Mukerram. *Lisānu'l-'Arab*. Beyrut: Dāru Şadir, tsz.
- İslāmoḡlu, Mustafa. *Hayat Kitabı Kur'an*. İstanbul: Düşün Yayınları, 2009.
- İzmirli, İsmail Hakkı. *Türkçe Kur'an-ı Kerim Tercümesi*. İstanbul: Hilmi Kitaphanesi, 1932.
- Kandemir, Mehmet Yaşar, Halit Zavalı & Ümit Şimşek. *Ayet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2010.
- Karaman, Hayrettin, Ali Özek, İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa Çağırıcı, Sadreddin Gümüş & Ali Turgut. *Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali*. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Katib Çelebi. *Keşfu'z-Zunūn 'an Esāmi'l-Kutub ve'l-Funūn*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971.
- el-Kazvīnī, el-Ḥatīb. *el-İdāḡ fi 'Ulūmi'l-Belāḡa*. Tah. Behic Gazāvi. Beyrut: Dāru İhyā'i'l-'Ulūm, 1419/1998.
- Khan, Muhammad Zafrulla. *The Qur'an*. London: Curzon, 1985.

- Kurt, Muhammet Sacit. "Kur'ân'da Peygamberler ve Günah," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2011.
- el-Kurtubî, Ebû 'Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Aḥmed. *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru İhyâ'i't-Turâsi'l-'Arabî, 1966.
- Kuṭb, Seyyid. *Meşâhidu'l-Kiyâme*. Kahire: Dâru'ş-Şurûk, 1968.
- Mevdûdî, Ebû'l-A'lâ. *Tefhimu'l-Kur'ân*. Terc. Muhammed Han Kayani, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, Nazife Şişman, Yusuf Karaca, İsmail Bosnalı. İstanbul: İnsan Yayınları, tsz.
- , *Tefhimu'l-Kur'ân Meâli*. Terc. Durmuş Bulgur. Konya: Yediveren Yayınları, 2004.
- Mukâtil b. Suleymân. *Tefsîru Mukâtil b. Suleymân*. Tah. 'Abdullâh Maḥmûd Şihâte. Beyrut: Dâru İhyâ'i't-Turâsi'l-'Arabî, 2002.
- , *el-Vucûh ve'n-Nezâ'ir fi'l-Kur'âni'l-'Azîm*. Tah. Hâtim Şâlih eḍ-Ḍâmin. Bağdat: Merkezu Cemâ'ati'l-Mâcid li'ş-Şekâfeti ve't-Turâş, 1427/2006.
- Muhammed b. Ḥamza. *Kur'an Tercümesi*. İstanbul: MEB Yayınları, 1976.
- Nebioglu, Osman. *Türkçe Kur'an-ı Kerim*. İstanbul: Nebioglu Yayınevi, 1956.
- en-Neysâbü'rî, Niẓâmuddîn el-Ḥasen b. Muḥammed b. Ḥuseyn el-Ḳummî. *Tefsîru Garâ'ibi'l-Kur'ân ve Raġa'ibi'l-Furkân*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1996.
- Öngüt, Ömer. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâl-i Âlisi*. İstanbul: Hakikat Yayıncılık, 1998.
- Öztürk, Mustafa. *Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*. İstanbul: Düşün Yayınları, 2011.
- Öztürk, Yaşar Nuri. *Surelerin İniş Sırasına Göre Kur'an-ı Kerim Meali (Türkçe Çeviri)*. İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 1999.
- Pickthall, Muhammad Marmaduke. *The Meaning of the Glorious Qur'ân*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2005.
- Piriş, Şaban. *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*. İstanbul: İlkbahar Yayınları, 2000.
- er-Râġib el-İşfehânî, Ḥuseyn b. Muḥammed. *Mufradât Elfâzi'l-Kur'ân*. Dimeşq: Dâru'l-Kalem, tsz.
- , *Muḥâdarātu'l-Udebâ' ve Muḥâverātu'ş-Şu'arâ' ve'l-Buleġâ'*. Beyrut: Şeriketu Dâri'l-Erḳam b. Ebî'l-Erḳam, 1420.
- er-Râzî, Faḥruddin Muhammed b. 'Umar. *İşmetu'l-Enbiyâ'*. Kahire: Mektebetu'ş-Şekâfeti'd-Dîniyye, 1986.
- , *Tefsîru Faḥri'r-Râzî*. Tah. Muḥammed Rıḍvân ed-Dâye. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1401/1981.
- Sadak, Bekir. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı*. İstanbul: Ötügen Neşriyat, 1989.
- eş-Şa'lebî, Ebû İshâk Aḥmed b. Muḥammed b. İbrâhîm. *el-Keşf ve'l-Beyân*. Tah. Ebû Muḥammed İbn 'Âşûr. Beyrut: Dâru İhyâ'i't-Turâsi'l-'Arabî, 1422/2002.
- es-Semerḳandî, Ebû'l-Leys Naşr b. Muḥammed b. İbrâhîm. *Baḥru'l-'Ulûm*. Tah. Muḥammed Maṭaracî. Beyrut: Dâru'l-Fikr, tsz.
- es-Suyûtî, Celâluddîn 'Abdurrahmân. *el-İtkân fi 'Ulûmi'l-Kur'ân*. Ta'lik: Mustafâ Dîb el-Buġâ. Beyrut: Dâru İbn Keşîr, 1427/2006.
- Sülün, Murat. *Kur'an-ı Kerim Açısından İman-Amel İlişkisi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.
- Şa'bân, Zekiyyuddîn. *İslâm Hukuk İlminin Esasları*. Terc. İbrahim Kâfi Dönmez. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) Yayınları, 2006.
- eş-Şâfi'î, Muhammed b. İdrîs. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. Tah. 'Abdulġanî 'Abdulhâlik. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1414/1994.
- Şimşek, Ümit. *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*. İstanbul: Zafer Yayınları, 2004.
- eṭ-Ṭaberî, Ebû Ca'fer Muḥammed b. Cerîr. *Câmi'ü'l-Beyân 'an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*. Tah. 'Abdullâh b. 'Abdilmuḥsin et-Turkî. Kahire: Dâru Hicr, 1422/2001.
- eṭ-Ṭahâvî, Ebû Ca'fer Aḥmed b. Muḥammed b. Selâme. *Şerḥu Muşkili'l-Âşâr*. Tah. Şu'ayb el-Arna'ût. Beyrut: Mu'essesetu'r-Risâle, 1408/1987.
- Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

- el-Vâhidî, Ebû'l-Hasen 'Alî b. Aḥmed. *et-Tefsîru'l-Basîṭ*. Tah. Muḥammed b. Şâlih b. 'Abdillâh el-Fevzân ve diğeri. Riyad: Silsiletu'r-Rasâ'ili'l-Câmi'iyye, 1430.
- *el-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*. Tah. Şafvân 'Adnân Dâvûdî. Beyrut: Dâru'l-
Kalem, 1415/1995.
- *el-Vasîṭ fî Tefsîri'l-Ḳur'âni'l-Mecîd*. Tah. 'Âdil Aḥmed 'Abdulmevcûd ve diğeri.
Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1415/1994.
- Yaḥyâ b. Sellâm, Ebû Zekeriyyâ. *Tefsîru Yaḥyâ b. Sellâm*. Tah. Hind Şelebî. Beyrut: Dâru'l-
Kutubi'l-'İlmiyye, 2004.
- Yavuz, Ali Fikri. *Kur'an-ı Kerîm ve Meâl-i Âlisi*. İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1980.
- Yıldırım, Suat. *Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli*. İstanbul: Define Yayınları, 2011.
- Yılmaz, Hakkı. *Nüzul Sırasına Göre Necm Necm Kur'an'ın Türkçe Meâli*. İstanbul: İşaret
Yayınları, 2011.
- ez-Zebîdî, Murtaḍâ Muḥammed b. Muḥammed el-Ḥuseynî. *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-
Ḳâmûs*. Tah. Komisyon. Kahire: Dâru'l-Hidâye, tsz.
- ez-Zemaḥşerî, Muḥammed b. 'Umer. *Tefsîru'l-Keşşâf 'an Ḥakâ'iki't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Eḳâvîl
fî Vucûhi't-Te'vîl*. Tah. 'Abdurrazzâk Mehdî. Beyrut: Dâru'l-İḥyâ'i't-Turâşî'l-'Arabî, tsz.
- ez-Zerkeşî, Bedruddîn Muḥammed b. 'Abdillâh. *el-Burhân fî 'Ulûmi'l-Ḳur'ân*. Tah.
Muḥammed Ebû'l-Faḍl İbrâhîm. Kahire: Dâru İḥyâ'i'l-Kutubi'l-'Arabiyye, 1376/1957.
- Cambridge Dictionary, <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/turkish/ignore?q=ignore>
(10.04.2013)

TABLO I

MEAL/ÂVET	H. B. ÇANTAY	A. YUSUF ALİ	GÖLPINARLI	DAVUDOĞLU	BULAÇ	A.F. YAVUZ	ARBERRY	B. SADAK	DİB	HAKKI YILMAZ	ATAY	EMALİ- DUMLU	İZMİRLİ	TDV	PIRİŞ
2/44	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
2/106	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
2/237	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2/286	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
5/13	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-
5/14	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-
6/41	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
6/44	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
6/68	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
7/51 (2)	-/-	+/+	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	+/+	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-
7/53	-	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
7/165	-	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
9/67 (2)	+/+	+/+	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	+/+	-/-	-/-	-/+	-/+	-/-
12/42	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
18/24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
18/57	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
18/61	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
18/63 (2)	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	+/+	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-
18/73	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19/23 (2)	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	+/+	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-
19/64	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-/-	-	-	-	-	-
20/52	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
20/88	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20/11 5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-
20/12 6 (2)	-/-	+/+	-/-	-/-	-/-	+/+	-/-	-/+	-/-	+/+	-/-	+/-	-/-	-/-	+/+
23/11 0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
25/18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+
28/77	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
32/14 (2)	-/+	-/-	-/-	-/-	-/-	+/+	-/-	-/-	-/-	+/+	-/-	-/-	-/+	-/-	+/+
36/78	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
38/26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
39/8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
45/34 (2)	-/+	-/-	-/-	-/-	-/-	+/+	-/-	-/+	-/-	+/+	-/-	-/-	-/+	-/-	-/-
58/6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
58/19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
59/19 (2)	-/+	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	+/+	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-
87/6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-

TABLO 2

TABLO 3

MEAL/ÂYET	ÜMİT ŞİMŞEK	Y. N. ÖZTÜRK	YUSUF IŞÇIK	MUSTAFA ÖZTÜRK	ABDEL HALEEM	MUHAMMED B. HAMZA	M. ASAD
2/44	-	-	-	o	-	-	-
2/106	-	-	-	-	-	-	-
2/237	+	-	-	-	-	+	-
2/286	-	-	-	-	-	-	-
5/13	-	-	-	+	-	+	-
5/14	-	-	-	+	-	+	-
6/41	-	-	-	o	-	+	-
6/44	-	-	-	+	-	+	-
6/68	-	-	-	-	-	-	-
7/51 (2)	-/-	-/-	+/+	+/+	+/+	-/+	+/+
7/53	-	-	-	+	+	-	+
7/165	-	-	+	+	+	+	-
9/67 (2)	-/-	-/-	-/-	+/+	+/+	+/+	+/+
12/42	-	-	-	-	-	-	-
18/24	-	-	-	-	-	-	-
18/57	-	-	+	+	+	-	-
18/61	-	-	-	-	-	-	-
18/63 (2)	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-
18/73	-	-	-	-	-	-	-
19/23 (2)	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	+/-	-/-
19/64	-	-	-	-	-	-	-
20/52	-	-	-	-	-	-	-
20/88	-	-	-	-	-	-	-
20/115	+	-	-	-	-	-	-
20/126 (2)	-/-	-/-	-/+	+/+	+/+	+/+	+/+
23/110	-	-	-	+	-	-	-
25/18	-	-	-	o	-	-	-
28/77	-	-	-	-	+	-	-
32/14 (2)	-/-	-/-	-/-	+/+	+/+	-/-	+/+
36/78	-	-	-	-	-	-	+
38/26	-	-	+	+	+	-	-
39/8	-	-	-	-	-	-	-
45/34 (2)	-/-	-/-	-/-	+/+	+/+	+/+	+/+
58/6	-	-	-	-	-	-	-
58/19	-	-	-	-	-	-	+
59/19 (2)	-/-	-/-	-/-	-/-	+/-	-/-	+/+
87/6	-	-	-	-	-	-	-

İşaretlerin anlamları:

- = Unutmak anlamı verilmiş

+ = Terk etmek/ Göz ardı etmek anlamını barındıran bir mana verilmiş veya dipnotta gösterilmiş

o = Kelimeye hiç anlam verilmemiş ya da çok farklı bir kelime kullanılmış

